

Vammaisuus mediassa

Diskurssianalyttinen tutkimus Helsingin Sanomien vammaisuutta
käsittelevistä kerronnallisista artikkeleista vuosina 2010–2014

Matti Kastikainen ja Matti Lehtonen
Erityispedagogiikan pro gradu -tutkielma
Syyslukukausi 2015
Kasvatustieteiden laitos
Jyväskylän yliopisto

TIIVISTELMÄ

Kastikainen, Matti & Lehtonen, Matti. 2015. Vammaisuus mediassa. Diskurssianalyttinen tutkimus Helsingin Sanomien vammaisuutta käsittelevistä kerronnallisista artikkeleista vuosina 2010–2014. Erityispedagogiikan pro gradu -tutkielma. Kasvatustieteiden laitos. Jyväskylän yliopisto. 58 sivua.

Tutkielmassa tarkasteltiin Helsingin Sanomissa vuosina 2010–2014 julkaistuissa kahdeksassa vammaisuutta käsittelevässä kerronnallisessa artikkelissa rakentuvaa kuvaa vammaisuudesta. Helsingin Sanomien vammaisuutta käsittelevien artikkeleiden tarkasteleminen arvioitiin tärkeäksi, jotta huomattaisiin millaisten mediassa rakentuvien merkitysten perusteella ihmisten on mahdollista luoda mielikuviaan vammaisuudesta. Vammaisuus käsitteellistettiin tässä tutkielmassa sosiaalisesti konstruktioksi, jolle annetut merkitykset vaihtelevat ajan ja kulttuurin mukaan.

Tutkimusaineistoa tulkittiin diskurssianalyttisesti paikantaen siitä kaksi hallitsevaa tyyppitarinaa ja viisi diskurssia. Tarinatyyppit Vaikeuksista vammaispoliittiseksi toimijaksi kasvaminen ja Vammaisuuden kanssa elämään oppiminen kuvasivat vahvoja ja tyyppillisiä usean tekstin läpäiseviä juonellisia rakenteita. Niille oli luonteenomaista vammaisuuden selitysmallin vaihtuminen kerronnan edetessä lääketieteellisestä yhteiskuntatieteelliseksi. Tyyppitarinat kuvasivat vammaisten henkilöiden tai heidän läheistensä kokemuksia vammaisuudesta alun vaikeuksista lopun voimaantumiseen, pystyvyyteen sekä selviytymiseen.

Aineistosta paikannetut diskurssit olivat Vammaisuus yhteiskunnallisten normien haastamisena, Vammaisuus toiseutena, Vammaisuus myönteisenä olemisentapana, Vammaisuus elämänmuutoksena ja Vammaisuus kompensoitavana ominaisuutena. Diskurssit tuottivat vammaisille henkilöille seuraavat subjektiasemat: Normien muokkaaja, Muiden määrittämä, Pystyvä persoona, Arjen uudelleen opettelija ja Yli-inhimillinen. Vammaisten henkilöiden asemointi Normien muokkaajaksi ja Pystyväksi persoonaksi rakensivat myönteistä kuvaa vammaisuudesta ja Muiden määrittäväksi sekä Yli-inhimilliseksi kiel-

teistä vammaiskuvaa. Arjen uudelleen opettelijan subjektiasema kuvasi puolestaan vammaisuuden kokemuksellisuuden muutosta kielteisestä myönteiseen.

Tulokset osoittivat vammaisuuden moniselityksellisen mallin tarpeellisuutta. Helsingin Sanomien kuvaus laajensi ja monipuolisti käsitystä vammaisen henkilön olemisesta, eikä vain pelkistänyt sitä poikkeavuudeksi tai ei-toivottavuudeksi. Jatkossa olisi mielenkiintoista tutkia, ovatko tässä tutkielmassa hegemoniset vammaisdiskurssit ”vammaisuus yhteiskunnallisten auktoriteettien haastamisena” ja ”vammaisuus toiseutena” hallitsevia myös toisenlaisissa media-aineistoissa.

Hakusanat: vammaisuus, media, diskurssianalyysi, diskurssi ja subjektiasema

SISÄLTÖ

1	JOHDANTO	5
2	VAMMAISUUS YHTEISKUNNALLISENA ILMIÖNÄ	8
2.1	Yhteiskuntatieteellisen vammaistutkimuksen perusteet.....	8
2.2	Vammaisuuteen suhtautuminen	11
3	VAMMAISUUDEN ESITTÄMINEN MEDIASSA	14
3.1	Median yhteiskunnallinen merkitys	14
3.2	Vammaisuus mediassa.....	16
4	TUTKIELMAN TOTEUTTAMINEN	20
4.1	Aineistona Helsingin Sanomat.....	20
4.2	Diskurssianalyysi tässä tutkielmassa.....	24
4.3	Tutkielman luotettavuus ja eettisyys	27
5	TULOKSET	31
5.1	Aineistosta paikannetut tarinatyytit	31
5.1.1	Vaikeuksista vammaispoliittiseksi toimijaksi kasvaminen.....	31
5.1.2	Vammaisuuden kanssa elämään oppiminen.....	34
5.2	Vammaisuuden diskurssit ja vammaisten henkilöiden asemoiminen teksteissä.....	36
5.2.1	Vammaisuus yhteiskunnallisten normien haastamisena	36
5.2.2	Vammaisuus toiseutena.....	37
5.2.3	Vammaisuus myönteisenä olemisen tapana	39
5.2.4	Vammaisuus elämänmuutoksena.....	40
5.2.5	Vammaisuus kompensoitavana ominaisuutena	41
6	POHDINTA	42
	LÄHTEET	49

1 JOHDANTO

Lääketiede paikantaa vammaisuuden alkuperän yksilön kehoon tai mieleen (Landsman 2005), mutta sen syyt voidaan ymmärtää myös yhteiskunnallisiksi (Oliver 1996). Molemmat perinteisistä selitysmalleista yrittävät omista lähtökohdistaan yksinkertaistaa ilmiön heijastaessaan toimillaan tarvetta ratkaista vammaisuuteen liittyvän ongelmallisuuden korjaamalla viallisen – joko yksilön tai yhteiskunnan. Lääketieteeseen tukeutuminen on vammaisuuden kokonaisuuden ymmärtämisen kannalta kuitenkin riittämätöntä (Anastasiou & Kauffman 2010; Landsman 2005), joskaan yhteiskuntatieteelliset selityksetkään eivät ole täysin ristiriidattomia (Hughes & Paterson 1997, 325; Riddle 2012).

Shakespearen (2005, 138) mukaan vammaisuus herättää alkuperänsä ohella myös kysymään mitä se lähtökohtaisesti on, miten käsitys siitä vaihtelee eri aikoina, mitä seurauksia sillä on sosiaaliseen identiteettiin ja vuorovaikutukseen sekä kuinka media ja kulttuuri esittävät vammaiset henkilöt. Vammaisuus koskettaa kaikkia, ainakin siinä yhteisöllisessä merkityksenantoprosessissa, jossa ihmiset osallistuessaan eri keskusteluihin tekevät asioita ymmärrettäväksi itselleen ja toisilleen (Jokinen, Juhila & Suoninen 1993, 39; Suoninen 1999, 18). Käsitys ja/tai kokemus vammaisuudesta minuutena tai toiseutena muodostetaan siten sosiaalisen ympäristön vallitsevien asenteiden varassa (Broberg 2010; Shakespeare 2006). Tästä huolimatta ilmiö on monelle samanaikaisesti hyvin vieras (Gorecznya, Bendera, Carusob & Feinsteinb 2011).

Vehmas (2001a, 368; 2001b, 103) toteaa yhteiskunnallisten käytäntöjen ohella erityisesti asenteiden heijastavan, kuinka vammaisuus on kyseenalaistanut yksilön ihmisyyden. Siihen liitettyjen ei-toivottavuuden kaltaisten merkityksenantojen nähdään vieneen voiton sen hyväksymiseltä (ks. Winkelman, Missmer, Myers & Ginsburg 2015). Vallitsevien asenteiden aikaansaama tietoinen tai tiedostamaton etäisyyden ylläpitäminen sulkee vammaisuuden inhimilliselle luonteenomaisten ilmenemismuotojen ulkopuolelle (ks. Franco, Cardoso & Neto 2012).

Sosiaalisesti luotujen normien varassa tuotetaan muun muassa mielikuvia omasta vammaisuudesta (Taleporos & McCabe 2002), rakennetaan minuutta vammaisena tai vammattomana (LoBianco & Sheppard-Jones 2007) sekä ylläpidetään tai muokataan asenteita ja luodaan mahdollisia ennakkoluuloja vammaisia henkilöitä kohtaan (Barnes 1997). Vammaisuuden kohtaaminen mahdollistaa kuitenkin sen sitomisen osaksi kokemuksellisuuttamme voiden muuttaa käsitystämme siitä myönteisemmäksi (Morin, Rivard, Crocker, Boursier & Caron 2013; Scior 2011). Myös tietoisuus vammaisuuden sosiaalisesta rakentuneisuudesta voi vähentää kielteisiä asenteita sitä kohtaan (Palad, Barquia, Domingo, Flores, Gratil, Padilla & Ramel 2015).

Tässä tutkielmassa vammaisuus käsitteellistetään sosiaalisesti konstruktiksi. Sitä tarkastellaan median esittämistä kuvauksista, joissa toimijoiden käyttämä kieli luo sosiaalisia merkityksiä vammaisuudesta ja tuottaa samalla kulttuurisia identiteettejä vammaisille henkilöille (Heracleous 2004, 176; Phillips & Hardy 2002, 3, 82, 86). Tällainen vammaisuuden epäsuora kohtaaminen on tutkimisen arvoista, koska näin saadaan tietoa siitä millaisten merkitysten varaan vammattomien henkilöiden on mahdollista luoda mielikuvansa vammaisuudesta ja mahdollisesti päättää pitää se elämänsä ulkopuolella tai siihen kuuluvana. Nykyisessä informaatiotäyteisessä yhteiskunnassa median vammaiskuvaukset mahdollistanevat vammaisuuden kohtaamisen, mutta merkitysten luojana ne on nähtävä niin uhaksi kuin mahdollisuudeksi (Barnes 1997; Seewoorutun & Scior 2014).

Vammaisuuden epäsuoraa kohtaamista voidaan tutkia analysoimalla erilaisia medioita, kuten televisio-ohjelmia tai erilaisia internetistä löytyviä blogeja ja keskustelupalstoja (ks. esim. Bond 2013; Rodan, Ellis & Lebeck 2014). Vammaisuuden esittämistä mediassa ei ole Suomessa juurikaan tutkittu joitakin pro gradu -tutkielmia lukuunottamatta (ks. esim. Jauhiainen 2000; Mattsson 2010; Sainio 2004). Tässä tutkielmassa tarkastellaan Helsingin Sanomissa vuosina 2010–2014 julkaistuja vammaisuutta käsitteleviä kerronnallisia artikkeleita, joilla viitataan henkilökuvauksellisiin ja juonellisiin teksteihin. Aineisto tulkitaan

diskurssianalyttisesti. Aineistosta muodostuvaa aikalaiskuvaa vammaisuudesta tarkastellaan kysyen:

1. Millaisia tarinatyyppisiä vammaisten henkilöiden elämästä rakentuu Helsingin Sanomissa vuosina 2010–2014 julkaistuissa vammaisuutta käsittelevissä kerronnallisissa teksteissä?
2. Miten vammaiset henkilöt asemoidaan näissä kerronnallisissa teksteissä?

2 VAMMAISUUS YHTEISKUNNALLISENA ILMIÖNÄ

2.1 Yhteiskuntatieteellisen vammaistutkimuksen perusteet

Viime vuosikymmenien vammaiskeskustelua ja tutkimustyötä on pitkälti hallinnut biolääketieteellisen ja yhteiskuntatieteellisten vammaisselitysten välinen näkökulmaero vammaisuuden alkuperästä ja sen luomien ongelmien ratkaisemisesta sekä vammaisuuden ja vamman välisestä suhteesta. Lääketieteellisesti orientoituneita tutkimuksia on kritisoitu siitä, että ne paikantavat vammaisuuden syyt yksinomaan yksilön patologiaan samaistaen sen siten vammaan (Hurst 2003; Thomas 2004) ja pelkistävät kokemuksen vammaisuudesta henkilökohtaiseksi tragediaksi (Shakespeare & Watson 1997, 293–294). Goering (2010) yhtyy kritiikkiin todetessaan muodostuneen lääketieteellisen ongelman voidun ratkaista sovittaen viallinen yksilö vallitsevaan normiin, korjaten hänet. Toisaalta Anastasiou ja Kauffman (2011) puolustavat lääketiedettä sanoessaan vammaisten henkilöiden voivan sen saavutusten avulla tavoitella kokonaisvaltaisesti parempaa elämää.

Yhteiskuntatieteellinen vammaistutkimus, etenkin sen politikoitunut ja yhteiskuntakriittinen brittiläinen perinne, tulkitsee vammaisuuden sosiaalisesti tilanteisuudeksi erottaen sen siten lääketieteellisesti havaittavista vammoista. Vammaisuus aiheutuu yhteiskunnan vammauttavista käytänteistä ja ilmenee vammaisten henkilöiden kokemina laiminlyönteinä, stereotypisointeina, pois-sulkemisina ja sortona. (Hurst 2003; Thomas 2004, 569–577.)

Nyky-yhteiskunnassa tunnustetaan olevan epäkohtia, kuten sukupuoleen, varallisuuteen, etnisyyteen tai vammaisuuteen perustuvia epäreiluja sosiaalisia suhteita. Näin ollen vammaisuuden alkuperän ruumiillisesta tai mielellisestä tilasta yhteiskunnan vammauttaviin käytänteisiin siirtävä yhteiskuntatieteellinen vammaistutkimus vaikuttaa houkuttelevalta (ks. Anastasiou & Kauffman

2011.) Selitysmallin ansioksi suhteessa lääketieteeseen luetaankin sen kyky siirtää tarkastelun painopiste niihin instituutioihin sekä sosiaalisiin asenteisiin ja käytänteisiin, jotka vammauttavat vammaiset henkilöt tarpeettomasti ja epäreilusti (ks. Goering 2010, 54). Mallissa yksilöä painostavan normisopeutumattomuuden on nähty vaikuttavan epäsuotuisasti vammaisen henkilön käsitykseen ja kokemukseen kehostaan, itsestään ja arvostaan (Goering 2010; Taleporos & McCabe 2002, 973). Myös Lawrence (1991) kuvaa ideaalikehon normaalin toimintakykyisyyden varaan rakentuneen yhteiskunnan saavan monet keholtaan tai toimintakyvyiltään poikkeavat tuntemaan itsensä riittämättömiksi, alempiarvoisiksi ja sosiaalisesti ei-hyväksytyiksi.

Vammaisuuden yhteiskuntatieteellinen selitysmalli ei lähtökohtaisesti kiistä vammasta aiheutuvan vajavaisuuden tai toimintakyvyn rajoittuneisuuden olemassaoloa. Se selittää niistä aiheutuvan vammaisuuden suurilta osin sosiaalisesti määräytyneeksi ja tavoittelee siksi vammaisten henkilöiden laajempaa sosiaalista inklusiota. Heidän tasa-arvottomuuden katsotaan muodostuvan yhteiskunnallisten sosiaalisten, poliittisten, taloudellisten ja rakenteellisten olosuhteiden rajoittaessa heidän osallistumisestaan vallitsevaan elämään. Osallistumisenrajoitukset yhteiskunnalliseen elämään sitovat vammaiset henkilöt muun muassa vammattomien tuesta riippuvaisiksi. (Goering 2010 54; Oliver & Barnes 2010, 548.) Shakespeare (1994, 289) kuitenkin kritisoi yhteiskuntatieteellisen selitysmallin unohtavan vammaisuuteen liitetyt merkityksenannot ja representaatiot pelkistäessään mielikuvat vammaisista henkilöistä heitä koskevien materiaalien olosuhteiden seurauksiksi. Huolimatta esimerkiksi kielen ja kulttuurin mahdollisuuksista luoda vammaisuutta, Shakespeare (2005, 138) toteaa vammaisuutta pidetyn vielä 1990-luvulle asti lähtökohtaisesti lääketieteen tutkimuskohteena, biolääketieteellisesti parannettavana normipoikkeavuutena (Mefford, Bathaw & Hoffman 2012, 733; Scully 2008, 797), tai politikoituneen yhteiskuntatieteellisen vammaistutkimuksen muotoilemana sosiopoliittisena ongelmana (Charlton 1998, 8).

Lääketieteellisen ja sosiaalisen mallin kahtiajakoisuuden lisäksi viime aikoina on esiintynyt myös näitä kahta näkemystä yhdistäviä näkökantoja. Esi-

merkiksi Shakespeare (2005, 147) sitoutuu moniselityksellisempään käsitykseen vammaisuudesta ja kritisoi tällaista vastakkainasettelua painottaessaan sekä erilaisten ruumiillistumien tuottamien haasteiden että vammauttavien esteiden purkamisen olevan tänä päivänä tärkeää. Samoin Anastasiou ja Kauffman (2011) varoittavat, ettei vammaisuutta tulisi tarkastella yksinomaan biologisten tai sosiaalisten rajoitusten seurauksena. Myös Maailman terveysjärjestö WHO (2015) määrittelee vammaisuuden edellisistä selitysmalleista poiketen yleismaailmalliseksi, pysyväksi tai ohimeneväksi kokemuksellisuudeksi, jonka aikaansaa sekä mahdolliset terveyden että ympäristön muutokset.

Vaikkei tässä tutkielmassa lähtökohtaisesti kyseenalaisteta vammaisuuden biologisia syitä, eikä sen alkuperää ympäristön vammauttavien olosuhteiden seurauksena, on tutkimuksemme käsitteenmäärittelynsä ja kysymyksenasettelunsa perusteella sidottavissa yhteiskuntatieteellisesti orientoituneen vammaistutkimuksen perinteeseen. Tarkastelemme vammaisuutta kielellisesti tuotettuna ilmiönä, sosiaalisena konstruktiona. Sitä tarkastellaan käsitteeseen sidottuina merkityksinä, joihin myös kulttuurisesti tuotetut identiteetit perustuvat. (ks. Hassanein 2015; Nunez 2009.) Vammaisuuden tulkitaan tässä tutkielmassa muodostuvan yksityinen-yleinen -suhteessa, jonka Vehmas (2005, 15) määrittelee vammattomalle henkilölle ei-tyypillisenä, poikkeavana olemassaolon muotona. Vammaisuuteen liitetyissä merkityksissä peilautuu vallitseva asenneilmasto ja erityisesti käsitys normaaliudesta, jolla on vaikutuksensa yhteiskunnan materiaalisiin, rakenteellisiin, asenteellisiin, kulttuurisiin sekä sosiaalisiin olosuhteisiin (Ravaud & Stiker 2001, 490; Vehmas 2005, 76). Käsitteellistettäessä vammaisuus toimintakyvyn puutetta ja rajoittuneisuutta tai vajavaisuutta tarkoittavaksi olemisen ja/tai toimimisen tavaksi, se saa merkityksensä yhteiskunnallisessa todellisuudessa suhteessa kussakin ajassa ja paikassa vallitsevaan biologiseen ja sosiaaliseen normaaliin.

2.2 Vammaisuuteen suhtautuminen

Vammaisuuteen liitetyt merkitykset muokkaavat käsitystämme vammaisuudesta ja siten asenteitamme vammaisia henkilöitä kohtaan. Asenne voidaan määritellä myönteiseksi viitattaessa voimaannuttavaan (empowerment)¹ tai samaistuvaan (similarity)² ja kielteiseksi viitattaessa eristävään (exclusion)³ tai suojelevaan (sheltering)⁴ asennepiirteeseen (Henry, Keys, Jopp & Balcazar 1996; ks. Scior, Kan, McLoughlin & Sheridan 2010). Vammaisuuteen suhtautumista voidaan tarkastella sen myönteisyyden ja kielteisyyden lisäksi myös henkilökohtaisina tai julkisina asenteina. Niistä ensiksi mainitulla tarkoitetaan yksilön vaikeasti muutettavia mielipiteitä tai uskomuksia ja jälkimmäisellä yhteiskunnallisesti tuotettuja ja ylläpidettyjä julkisia uskomuksia vammaisuudesta (ks. Daruwalla & Darcy 2005). Erityiset julkiset asenteet ovat Barnesin (1997) mukaan edelleen keskeinen este vammaisuuden hyväksymiselle. Kielteiset asenteet ja havainnot vammaisista henkilöistä vaikuttavat heidän kokemuksiinsa itsestään ja heidän läheisiinsä monella tapaa epäsuotuisasti (Gorecznya ym. 2011; Petalas, Hastings, Dowey & Deirdre 2009).

Vammaisuutta käsittelevissä asennetutkimuksissa (de Boer, Pijl & Minnaert 2012; Gorecznya ym. 2011; Horner-Johnson ym. 2002; Morin ym. 2013) vammattomien henkilöiden on raportoitu yleisesti suhtautuvan vammaisuuteen neutraalisti tai myönteisesti. Keskimääräinen myönteinen suhtautuminen vammaisuuteen ei ole kuitenkaan täysin sama asia kuin sen hyväksyminen. Franco, Cardoso ja Neto (2012) kuvaavat, kuinka vammattomat henkilöt voivat yleisesti asennoitua myönteisesti esimerkiksi vammaisten henkilöiden seksuaa-

¹ Voimaannuttavasti asennoitunut hyväksyy älyllisesti vammaisille henkilöille (people with intellectual disability) valinnanvapauden ja itsemääräämisoikeuden. Asennepiirteen mukaan heidän tulisi voida olla aktiivisia toimijoita itseään koskevassa päätöksenteossa.

² Samaistavalla asennepiirteellä tarkoitetaan, kuinka itsensä kaltaisina vammattomat näkevät älyllisesti vammaiset henkilöt. Samaistuessaan vammaisiin henkilöihin myös heille hyväksytään yhtäläiset elämän oikeudet ja tavoitteet.

³ Eristävä asennepiirre heijastaa ajatusta älyllisesti vammaisten henkilöiden sulkemisesta yhteiskunnan ulkopuolelle.

⁴ Suojelevasti asennoitunut kyseenalaistaa älyllisesti vammaisten henkilöiden itsenäisyyden. Suojelevassa asennepiirteessä heidät nähdään avuntarvitsijoina ja yhteiskunnallisen elämän riskeiltä suojelemisen kohteina. Suojeleva ei kuitenkaan ole yhtä kielteisesti latautunut kuin eristävä asennepiirre.

lisuutta kohtaan pitäen heitä mahdollisina aviokumppaneina, samalla kuitenkin kokien kielteisesti heidän kykynsä huolehtia lapsista. Deal (2003) puolestaan kuvaa meta-analyysissään, kuinka myös vammaisilla henkilöillä voi olla sekä eriasteista asenteellisuutta vammaisuuden eri muotoja kohtaan että tarve erottautua muista vammaisista henkilöistä. Vehmas (2005, 17) sanoo älyllisen vammaisuuden nähdyn ihmisyyden kannalta usein fyysistä ongelmallisempana.

Asenteet myös laukaisevat käyttäytymistämme johtaen esimerkiksi vammaisten henkilöiden syrjimiseen tai äärimäisissä tapauksissa vammattomien henkilöiden tekemiin viharikoksiin (McMahon, West, Lewis, Armstrong Conway 2004; Lam, Tsang, Chan & Corrigan 2006; Werner, Corrigan, Ditchman & Sokol 2012). Toisaalta on tutkittu kokemusten vammaisuudesta ja vammaisuuden muodon ennustavan vahvasti mielenkiintoa sikiöseulontoihin (Sayres, Alys, Goodspeed & Cho 2014; Winkelman, Missmer, Myers & Ginsburg 2015), mikä heijastaa siten kielteisiä asenteita vammaisuutta kohtaan.

Vammaisuuteen asennoitumisen sekä vammattomien ja vammaisten henkilöiden *sosiaalisen kanssakäymisen* on havaittu olevan yhteydessä keskenään. Sosiaalisen etäisyyden ylläpitämiseen vaikuttavat muun muassa väärinkäsitykset, vammaisuuden muoto ja vammaisen henkilön kehon poikkeavuus sosiaalisesta ideaalista (Scior 2011; Shobana & Saravanan 2014; Taleporos & McCabe 2002.) Erilaisten vammaisuuden muotojen onnistunut ja merkityksellinen kohtaaminen kuitenkin tuottaa myönteisiä ajatuksia ja asennoitumista vammaisia henkilöitä kohtaan ja vähentää siten etäännyttävää käytöstä (Cairns & McClatchey 2013; Hein, Grumm & Fingerle 2011; Morin ym. 2013; Ouellette-Kuntz, Burge, Brown & Arsenault 2010; Reichman, Corman & Noonan 2007; Seewooruttun & Scior 2014; Vilchinsky, Shirli & Findler 2010). Toisaalta etäännyttävän käytöksen vähentymisen kohtaamisissa on myös tulkittu yritykseksi kätkeä ja ylittää automaattisesti koetut kielteiset tunteet vammaisia henkilöitä kohtaan (Vilchinsky ym. 2010). Wilson ja Scior (2014) sivuavat samaa raportoidessaan meta-analyysissään epäsuorien asenteiden vammaisia henkilöitä kohtaan olevan kielteisiä, ja Seewooruttun ja Scior (2014) kuvaavat vammaisuuden mää-

rällisesti liian tiheän kohtaamisen nähdyn johtavan epäsuotuisiin asenteisiin. McManus, Feyes ja Saucier (2011) huomauttavatkin, ettei pelkkä kokemus vammaisuudesta riitä, vaan ratkaisevaa on *vuorovaikutuksen laatu*. Vain myönteiset kokemukset vuorovaikutuksesta johtavat myönteisempiin asenteisiin.

Kokemuksen lisäksi myös *tieto vammaisuudesta* on tyypillistä vammaisuuteen myönteisesti suhtautuville (Franco ym. 2012). Ymmärryksen älyllisestä kehitysvammaisuudesta on havaittu johtavan myönteisempään suhtautumiseen sitä kohtaan (Morin ym. 2013). Kuitenkaan pelkkä tieto fyysisestä vammaisuudesta tai stereotyyppisten vammaisuuteen liittyvien käsitysten tiedollinen haastaminen ei välttämättä johda myönteisempiin asenteisiin ilman osallistuvaa interventiota (ks. Kam & Wong 2008; Krahe & Altwasser 2006) tai muunlaista kohtaamista (Daruwalla & Darcy 2005).

Vammaisuuteen liittyvät asenteet ovat värittyneitä myös *kulttuurisilla ja demografisilla* piirteillä (Coles & Scior 2012; Scior ym. 2010). Myönteisten vuorovaikutuskokemusten ja hankitun tiedon lisäksi nuorempien ihmisten on raportoitu asennoituvan vammaisuuteen iäkkäämpiä myönteisemmin (Cuskelly & Bryde 2004; Goreczny ym. 2011; Ouellette-Kuntz ym. 2010; Scior 2011), kun taas vanhemmat henkilöt suosivat usein vammaisten henkilöiden suojelua ja valvomista voimaannuttamisen tai samaistumisen sijaan (Scior ym. 2010). Kyse lienee näkökulmaerosta konservatiivisten ja liberaalien ajatusten välillä, mikä heijastuu myös hong kongilaisten ja brittiläisten aikuisten asenteita vertaileessa tutkimuksessa, jossa jälkimmäisten havaittiin ilmoittavan yleisesti ottaen suvaitsevampia asenteita vammaisuutta kohtaan. (Scior ym. 2010.)

Yleisesti myönteisempää suhtautumista vammaisuuteen selittää myös *koulutustaso*. Korkeakoulutettujen asenteet vammaisuutta kohtaan ovat heikommin koulutettuja myönteisemmät, sillä he näyttävät suosivan voimaantumista ja samaistumista eristävän tai suojelevan asennoitumisen sijaan (Morin ym. 2013; Ouellette-Kuntz ym. 2010; Scior 2011; Scior ym. 2010). Toisaalta opiskelijoiden asenteet ovat keskimäärin muuta väestöä myönteisemmät (Yazbeck, McVilly & Parmenter 2004). Lisäksi eritoten ihmistieteiden opiskelijoilla on Japanissa to-

teutetussa tutkimuksessa todettu olevan muiden tieteenalojen opiskelijoita myönteisemmät asenteet vammaisuutta kohtaan (Horner-Johnson ym. 2002).

3 VAMMAISUUDEN ESITTÄMINEN MEDIASSA

3.1 Median yhteiskunnallinen merkitys

Median yhteiskunnallinen merkitys on laaja. Viestinnän, markkinoinnin, viihteen sekä tietoihin ja taitoihin vaikuttamisen (ks. Bryant & Oliver 2008) ohella media osaltaan määrittelee, kuinka vammaisuuteen yhteiskunnassa yleisesti suhtaudutaan (Bond 2013; Samsel & Perepa 2013; Vilchinsky ym. 2010). Soffer, Rimmerman, Blank ja Hill (2010) esittävät median vammaiskuvaukset yhtäältä heijastuksina ihmisten näkemyksistä ja toisaalta hallitsevana todellisuutta rakentavana voimana. Median voidaan siten tulkita sekä kuvaavan että määrittävän ihmisten näkemyksiä vammaisuudesta.

Vammaisten henkilöiden kannalta ei ole yhdentekevää, millaisena vammaisuus mediassa esitetään. Hallerin, Dorriesin ja Rahnin (2006) mukaan mediassa käytetty sanasto ei ole sellaista, jota vammaiset itse suosisivat itsestään ja vammaisuudesta käytettävän. Se näyttäytyy usein myös stereotyyppisenä (Hodkinson 2012; Samsel & Perepa 2013; Wilkinson & McGill 2009). Käytetyn kielen kritiikin lisäksi mediaa on kritisoitu myös ymmärryksen puutteesta ja tavasta käsitellä vammaisuutta pääsääntöisesti lääketieteellisenä ilmiönä (Shakespeare & Watson 1997, 294). Kritiikistä huolimatta median vammaiskuvaukset ovat ajan saatossa kuitenkin muuttuneet myönteisemmiksi (Ciot & Van Hove 2010, Wilkinson & McGill 2009). Lisäksi median tuottamien kuvausten avulla vammaisuus on kohdattavissa ja siten mahdollista hyväksyä, eikä pitää sitä omaan elämään kuulumattomana (ks. Vehmas 2005, 15–17).

Vammaiskuvauksia tutkittaessa on tärkeää hahmottaa, kuinka media vaikuttaa vammattomiin ja vammaisiin henkilöihin itseensä. Sitä selittää muun muassa suosittu kolmannen persoonan vaikutuksen malli (third-person effect) (Davidson 1983) ja sen käyttäytymiseen liittyvään osaan keskittyvä oletetun

median vaikutuksen teoria (persumed media influence) (Gunther & Storey 2003; Tal-Or, Cohen, Tsfati & Gunther 2010). Mallien mukaan ihmiset (yli)arvioivat median mahdollisen vaikutuksen muihin ihmisiin ja muuttavat käyttäytymistään tai asenteitaan sen perusteella (Davidson 1983; Gunther & Storey 2003; (Gunther, Perloff & Tsfati 2007; Tal-Or ym. 2010). Ihmiset myös tuntevat median vaikuttavan itseensä vähemmän kuin muihin, minkä vuoksi näillä arvioinneilla on voimakkaampi yhteys käyttäytymiseen. (Ye Sun, Lijiang Shen, & Zhongdang Pan, 2008).

Median moniulotteisuus ja vaikutus ihmisten valintoihin ja asenteisiin ilmenee sen spiraalisuudessa. Slater (2007) esittää median vaikutuksia selittävän vahvistavien spiraalien mallin (model of reinforcing spirals) olevan dynaaminen ja jatkuva. Mallin mukaan media vaikuttaa asenteisiin, jotka puolestaan vaikuttavat mediasisällön valikointiin. Näin muodostuu dynaaminen kierre. Medialle altistuminen yhdessä aiemmin muodostettujen asenteiden ja sosiaalisen identiteetin kanssa johtaa todennäköisesti tietynlaisen mediasisällön valikointiin. (Slater 2007; 2015.) Myös Cappellan, Kimin ja Albarracínin (2015) mukaan mediasta valitaan omille asenteille ja identiteetille sopivaa sisältöä. Slater (2015) kuitenkin mainitsee omien asenteiden ja identiteetin mukaisen sisällön valikoinnin olevan todennäköisesti tarpeellista vain tilanteissa, joissa ne ovat uhattuja muilla maailmankuvilla.

Median valikointi ja vaikutus ihmisiin näyttää siis värittyvän erilaisilla tekijöillä, kuten muiden ihmisten arvioinnilla, sosiaalisella identiteetillä sekä aiemmilla asenteilla. Median vaikutus asenteiden muodostukseen ei ole siten yksiselitteinen tai suora prosessi. Bandura (2001, 14) huomauttaakin, että suurin osa ihmisen käyttäytymisestä koostuu useista tekijöistä, ja eri tekijöiden vaikutus on niin monimuotoista, että selkeän määrätyn vaikutusreitin määrittäminen on lähes mahdotonta.

3.2 Vammaisuus mediassa

Tässä luvussa esitellään aikaisempia tutkimuksia median vammaiskuvauksista eri maissa tehtyjä tutkimuksia vertaillen. Tällöin ilmenee sekä se, millaisia vammaiskuvauksia media välittää että se, kuinka kunkin maan kulttuuris-historiallis-poliittinen konteksti värittää niitä. Median vammaiskuvausten kulttuurisidonnaisuus ilmenee esimerkiksi vammaisuutta käsittelevien sanoma- ja iltapäivälehtijuttujen heijastaessa kunkin maan sosioekonomista ja poliittista kontekstia (Briant, Watson & Philo 2013; Chen, Hsu, Shu & Fetzer 2012; Ciot & van Hove 2010). Myös muutokset sosiopolitiikassa näkyvät vammaisuutta käsittelevissä lehtijutuissa (Briant ym. 2013), minkä vuoksi ilmiöiden tilannesidonnaisuuden ymmärtäminen on tärkeää eri maissa tehtyjen tutkimusten tuloksia tarkasteltaessa ja vertailtaessa.

Tutkimusten kontekstuaalisuudesta huolimatta vammaiskuvausten voi yleisellä tasolla tulkita suhteellisen kielteisesti latautuneiksi. Ne ovat usein stereotyyppisiä (Jones & Hardwood 2009; Samsel & Perepa 2013), lääketieteellistä näkökulmaa painottavia (Hodkinson 2012; Goggin & Newell 2004; Soffer ym. 2010; Wilkinson & McGill 2009), tosiasiatiedoiltaan ja käsitteenmäärittelyssään epätarkkoja (Jones & Hardwood 2009; Hodkinson 2012) sekä kielteisesti latautuneita merkityksenantoja sisältäviä ja korostavia (esim. vammaisen henkilön esittäminen ripustautuvana tai masentuneena) (Chen ym. 2012). Toisaalta tutkimuksissa on nähty muutos myönteisempään suhtautumiseen, mitä ilmentää persoonan huomioimisen lisääntyminen (Auslander & Gold 1999; Soffer ym. 2010; Wilkinson & McGill 2009), kielenkäytön tarkoituksenmukaistuminen (Haller ym. 2006), medikalisaation väheneminen ja ihmisyyden moninaisuuden korostaminen (Wilkinson & McGill 2009) sekä ihmisoikeuksiin keskittyminen sosiaalisten, poliittisten ja taloudellisten tekijöiden kautta (Haller 2012).

Vammaisista henkilöistä kertovia sanomalehtien kuvauksia on myös teemoiteltu eri tutkimuksissa, jolloin eri maiden sosiaalisen ja poliittisen ilmapiirin heijastuminen kuvauksissa on ilmeinen. Taiwanilaisissa lehdissä kielteiset kuvaukset kehitysvammaisista henkilöistä olivat selvästi myönteisiä yleisempiä:

44,5 prosenttia teksteistä kuvasi kehitysvammaisia henkilöitä apeiksi ja masentuneiksi (dispirited), 32,8 prosenttia ripustautuviksi tai tarvitseviksi (needy) sekä 22,7 prosenttia myönteisiksi (affirmative) (Chen ym. 2012). Robertsinkin, Bournen ja Basdenin (2013) bermudalaisia lehtiä tarkastelleessa tutkimuksessa lähes puolet vammaisuutta käsittelevistä artikkeleista havaittiin kielteisesti lautuneiksi. Prosentuaalisesti lähes yhtä moni oli sävyiltään neutraali, mutta vain noin kymmenen prosenttia artikkeleista kuvasti myönteisyyttä. Vastoin monia muita tutkimuksia Robertsinkin ja kumppaneiden (2013) mukaan artikkeleiden kielteinen sävy ei ajan myötä kuitenkaan vähentynyt vaan lisääntyi.

Ciot ja Van Hove (2010) havaitsivat romanialaisten sanomalehtien esittävän vammaiset henkilöt joko taistelijoina tai uhreina. Näistä ensimmäinen korosti myönteisyyttä ja jälkimmäinen kielteisyyttä. Myönteisiä kuvauksia tilastoi-
ttiin kielteisiä enemmän ja ne myös lisääntyivät ajan myötä reilusti. Myös sosia-
lismien jälkeisessä Ukrainassa sanomalehtien kuvauksia selvittäneessä tutki-
muksessa (Phillips 2012) vammaisia henkilöitä kuvattiin kahdesta näkökulmas-
ta – joko sankareina (heroic personhood) tai sosiaalisesti kannateltuina (socio-
centric personhood) persoonina. Sankarit pystyivät tai yrittivät kuvauksissa
”selvitä” vammaisuudestaan ja olla itsenäisiä. Sosiaalisesti kannateltuja persoo-
nia taas kuvasivat muut, kuten perheenjäsenet, kaverit tai esimerkiksi sosiaali-
työntekijät. Vammaisten henkilöiden minuus kuvattiin siis muiden kautta, nii-
den, jotka olivat auttaneet heitä olemaan omia itsejään. (Phillips 2012.)

Jones ja Hardwood (2009) esittivät australialaislehtien tuottavan kahden-
laisia stereotyyppisiä vammaiskuvauksia. Niistä ensimmäisessä autistiset hen-
kilöt kuvattiin kontrolloimattomiksi, aggressiivisiksi tai jopa väkivaltaisiksi ja
siten stressinaiheuttajiksi perheelleen. Toiseksi heidät kuvattiin perheensä tai
yhteiskuntansa huonosti kohtelemiksi. Myönteisiä piirteitä autismista kuvattiin
kuitenkin vain harvassa tapauksista. Briantin ja kumppaneiden (2009) mukaan
vammaisuudesta uutisointi on Britanniassa muuttunut taloudellisten leikkaus-
ten jälkeen. Vammaiset henkilöt nähdään etuoikeutettuna ryhmänä (folk de-
vils), joka nauttii epäreilusti taloudellisesta tuesta eikä ansaitse sitä, mitä saavat.

Tällaisessa näkemyksessä korostuu taloudellisen tehokkuuden eetos, jossa jokainen ansaitsee yhteiskunnan tuen antamalla sille jotain takaisin.

Haller (2012) havaitsi kanadalaisia sanomalehtiä sisällönanalyttisesti tutkiessaan vammaisuutta tarkastellun neljästä eri näkökulmasta. Ne olivat medikaalisuus (medical), sankarillisuus (supercrip), hyväntekeväisyys (charity) ja ihmisoikeudellisuus (rights), joista kolme ensimmäistä olivat perinteisiä ja leimaavimpia. Medikaalisessa näkökulmassa vammaisuutta tarkasteltiin lääketieteellisesti (ks. Hodgkinson 2012), kun taas sankarillisuus ilmeni vammaisen henkilön sinnikkyyttenä ja kykynä voittaa vammaisuutensa. Hyväntekeväisyys näkökulmasta yksilöt näyttäytyivät uhreina tai apua tarvitsevina säälin kohteina. Ihmisoikeudellisuus keskittyi puolestaan sosiaalisiin, poliittisiin ja taloudellisiin tekijöihin, jotka vaikuttavat vammaisuuteen ja ilmentävät sosiaalisia osallistumisenrajoitteita. Vammaisten etujärjestöt suosivat neljättä näkökulmaa. (Haller 2012.)

Toisin kuin sanomalehtien vammaiskuvauksissa, esimerkiksi lasten tv-ohjelmissa fyysisesti vammaiset henkilöt on kuvattu moraalisesti hyvinä, kiinnostavina ja elämäänsä tyytyväisinä (Bond 2013). Esimerkiksi internetin keskustelupalstoilla vammaiset henkilöt luovat identiteettiään eri tavoin myös kuin miten heidät kuvataan perinteisessä valtavirtamediassa (Thoreau 2006). Sanomalehdissä käytetyn kielen on taas todettu poikkeavan siitä, miten vammaisten etujärjestöt ja vammaiset henkilöt haluaisivat itsestään puhuttavan (Auslander & Gold 1999; Haller ym. 2006; Soffer ym. 2010). Sanomalehdissä käytetty sanasto on useassa maassa painottunut vammakeskeisyyteen, vaikka vammaiset henkilöt pyrkivät muuttamaan sen persoonakeskeiseksi (people-first terminology) (Auslander & Gold 1999; Haller ym. 2006). Persoonakeskeisyyttä korostava kielenkäyttö määrittää yksilön hänen persoonansa ja ihmisyytensä kautta sen sijaan, että hänet määriteltäisiin vammansa kautta tai sen uhrina. Vammaisuudesta käytetty sanasto on Yhdysvalloissa muuttumassa myönteisemmäksi tietoisuuden vammaisuudesta kasvaessa, vaikka se edelleen enimmäkseen näyttäytyykin vammakeskeisenä (Haller ym. 2006). Toisaalta esimerkiksi Israelissa vammaisista lapsista käytetty kieli on ollut valtaosin korrektia jo vuosituhannen

vaihteessa (Auslander & Gold 1999). Chenin ja kumppaneiden (2012) tutkimuksen mukaan puolestaan taiwanilaisissa sanomalehdissä vammaisia lapsia kuvaavan kielen on nähty olevan myönteisempää kuin aikuisista vammaisista henkilöistä kirjoitettaessa.

4 TUTKIELMAN TOTEUTTAMINEN

4.1 Aineistona Helsingin Sanomat

Aineiston esittely. Kirjoitetun median vammaiskuvauksia on mahdollista tutkia esimerkiksi Internetin keskustelupalstoilta tai blogeista, vammaisuutta käsittelevistä aikakausjulkaisuista ja sanomalehdistä. Tämän tutkimuksen aineistoksi valittiin Helsingin Sanomat, koska se tavoittaa taustoiltaan monenlaisia lukijoita tasaisesti ympäri Suomen. Lehti on valtakunnallisesti laajalti luettu päivittäinen julkaisu, jonka levikki vuonna 2014 oli yli 350 000 tilausta (Sanoma Media Finland 2015). Sanoma- ja aikakauslehdistä Helsingin Sanomat edustaa siis selkeästi valtamediaa ja valikoitui siksi aineistomme. Blogiaineiston taas rajasimme siksi pois, että internetistä löytyvien blogien seuraaminen vaatii mielenkiintoa aiheeseen ja poissulkee siten lukijat, jotka eivät aktiivisesti etsi tai halua tietoa vammaisuudesta. Toisaalta blogeihin kommentointi ja keskustelupalstat tulkitaan julkaistuja lehtijuttuja vuorovaikutuksellisemmaksi viestinnäksi, jossa merkitysten tuottaminen on moninaisempaa kuin perinteisessä painetussa mediassa. Sen sijaan kirjoitetun median puheenvuorot vammaisuudesta voidaan tulkita itsenäiseksi ja yksisuuntaiseksi vaikuttamiskeinoksi – viesteiksi, joilla tavoitetaan etenkin yleisö, jolle vammaisuus on vieraampi ilmiö.

Tutkielman aineistoksi valittiin Helsingin Sanomien vammaisuutta käsittelevät tekstit, jotka kerättiin lehden edustajan myöntämillä tunnuksilla julkaisun Internet-arkistosta. Alustavaan tarkasteluun rajattiin tekstit vuodesta 2000 lähtien, jotta saataisiin yleiskuva julkaisujen määrästä tällä vuosituhanella. Aineistoa etsittiin hakusanoilla *vammaisuus*, *kehitysvammaisuus*, *vammainen* ja *kehitysvammainen*. Ensimmäisellä hakusanalla *vammaisuus* löytyi yli yhdeksänkymmentä viitettä, mutta toisella (*kehitysvammaisuus*) enää kolmannes tästä. Sen sijaan *kehitysvammaisella* osumia löytyi lähes kaksisataa ja *vammaisella* noin kolmesataaviisikymmentä viitettä.

Sanahakujen *vammainen* ja *kehitysvammainen* tuottamien viitteiden huomattiin sisältävän myös valtaosan viitteistä, jotka löydettiin haettaessa käsitteillä

vammaisuus ja *kehitysvammaisuus*. On selvää, että hakusana vammainen tuottaa samat osumat kuin rajattaessa aineistoa sanalla kehitysvammainen, koska vammainen sisältyy kehitysvammaisen-sanaan itseensä. Toisaalta *vammaisen*-sanahaku sisälsi myös vammaisuutta ja kehitysvammaisuutta kuvaavia tekstejä. Alustavan aineistohaun perusteella vammainen tulkitaan Helsingin Sanomissa julkaistuissa vammaiskuvauksissa käsitteeksi, jolla kuvataan yleisesti erilaisia vammaisuuden muotoja ja niihin liittyvää. Toisaalta sanahaun *vammai-**nen* suuri osumamäärä saattaa kertoa lehdessä julkaistujen juttujen painottumisesta yleisen vammaisuusilmiön kuvaamisen sijasta henkilökuvauksiin ja yksilölliseen kokemukellisuuteen.

Lopullisen aineiston rajaamisessa käytettiin tarkoituksenmukaista kriteeriotantaa (ks. Patton 2002, 243), jossa kriteereinä olivat hakusana *vammainen* ja vuosien aikarajaus välille 2010–2014. Näin uskottiin myös saadun mahdollisimman tuore ja edustava aikalaiskuva vammaisuudesta. Haku tuotti ilman lehden osastojen rajoituksia yhteensä 125 osumaa (ks. taulukko 1). Löydetyt osumat/tekstit liittyivät tutkimusaineistoon tutustumisen perusteella paljolti ajankohtaisiin, poliittisiin tai lainsäädännöllisiin keskusteluihin. Niissä tarkasteltiin esimerkiksi vammaisten henkilöiden kokemaa väkivaltaa ja oikeutta itseenäiseen asumiseen tai tuottavaan palkkatyöhön, esteettömyyttä, soteuudistusta, Pertti Kurikan nimipäivien soveltuvuutta vammaisten punkbändinä Suomen Euroviisu-edustajiksi tai vammaisaktivistien esiinnostamia sorron muotoja.

TAULUKKO 1. Helsingin Sanomista sanahauulla *vammainen* löytyneet osumat vuosilta 2010–2014.

Osasto	2010	2011	2012	2013	2014	yhteensä
Auto	-	-	-	-	-	0
Elämä	-	-	-	6	1	7
Ihmiset	2	3	3	-	1	9
Kaupunki	2	1	1	1	3	8
Koti	-	-	-	-	1	1
Kotimaa	3	-	2	4	7	16
Kulttuuri	6	7	-	3	3	19
Kuluttaja	-	-	-	-	-	0
Matka	-	-	-	-	-	0
Mielipide	13	6	3	7	6	35
Pääkirjoitus	-	-	-	1	-	1
Radio & TV	1	3	1	-	-	5
Ruoka	-	-	-	-	-	0
Sunnuntai	2	4	1	1	2	10
Talous	-	-	-	-	-	0
Tiede	-	-	-	-	4	4
Työelämä	-	-	-	-	2	2
Ulkomaat	3	-	1	1	-	5
Urheilu	1	-	1	-	1	3
yhteensä	33	24	13	24	31	125

Aineiston rajaaminen. Vuosilla ja hakusanalla rajattu aineisto oli sellaisenaankin vielä liian laaja ja erilaisten tekstilajiensa vuoksi repaleinen. Siten seuraavaksi aineistosta rajattiin pois mielipidekirjoitukset, koska niissä otettiin yleensä päivän tai kahden viiveellä kantaa aiemmin julkaistuihin vammaisuutta käsitteleviin asiateksteihin esimerkiksi esteettömyydestä. Mielipiteet ovat myös tekstityyppinä verrattain kantaottavia ja arvolatautuneita, eivätkä lukijoiden kirjoittamina edusta samalla tavoin Helsingin Sanomien omaa tuotantoa kuin muut tekstit. Radio ja TV-osaston tekstit jätettiin taas pois, koska ne kuvasivat lähinnä tulevaa ohjelmistoa.

Jäljelle jäävien Helsingin Sanomien eri osastojen tekstit poikkesivat myös toisistaan esimerkiksi kirjoitustavaltaan, tavoitteeltaan ja sisällöltään, joten niiden kaikkien hyödyntäminen yhtenäisenä aineistona olisi ollut vaikeaa etsittäessä vastausta vammaisten henkilöiden asemointiin näissä teksteissä. Aineiston yhtenäistämisen ja rajaamisen onnistumisen takaamiseksi päädyttiin alkuperäisestä aineistosta etsimään kerronnallisia vammaiskuvauksia eli tekstejä, joissa vammaisia henkilöitä kuvataan itsensä tai lähipiirinsä kertomana. Kerronnalli-

suudella viitataan siis henkilökuvaukselliseen tekstiin. Käytetyn yhtenäistävän otannan (homogenous sampling) etuna on aineiston tasapäistyminen ja tarkastelukontekstin (ks. Patton 2002, 243). Lopulliseksi aineistoksi valikoitui kahdeksan kerronnallista tekstiä neljästä eri Helsingin Sanomien osastosta (ks. taulukko 2). Teksteissä kuvataan vammaisen henkilön tai hänen lähipiirinsä näkökulmasta monia vammaisuuteen liittyviä ajankohtaisia teemoja:

TAULUKKO 2. Tutkimusaineisto.

Julkaistu	Tekijä	Osasto	Otsikko	Teema
13.1.2010	Leppänen, M.	Ihmiset	Tiukka mutta ei haudanvakava	vammaisaktivismi
30.1.2011	Konttinen, J.	Sunnuntai	Elämän vaikein valinta	vammaisen henkilön läheisenä vammaisten henkilöiden oikeus lapsiin
20.2.2011	Kauhanen, A.-L.	Sunnuntai	Elämä edessä	vammautuminen elämänmuutoksena
25.9.2012	Saraste, H.	Ihmiset	Vammaiset uskovat muutokseen	vammaisaktivismi
24.1.2013	Mänttari, A.	Elämä	Isän työtapaturma aiheutti aivovamman – koko perheen elämä meni uusiksi	vammautuminen elämänmuutoksena vammaisen henkilön läheisenä
7.3.2013	Mänttari, A.	Elämä	Vammaisuus ei estä vanhemmuutta	vammaisaktivismi vammaisten henkilöiden oikeus lapsiin
3.10.2013	Syrjälä, A.	Elämä	Anja Snellman häpesi outoa siskoaan: ”Sisko oli minun armoillani.”	vammaisen henkilön läheisenä
30.6.2014	von Hertzen, A.	Urheilu	Maalipallon lempeä kauhukakara. Lähes sokea Erkki Miinala kuuntelee, ketä vastustajaa kannattaa ärsyttää.	vammaisurheilija

- *Tiukka mutta ei haudanvoakava* -tekstissä vammaisten etujärjestö Kynnys Ry:n silloinen toiminnanjohtaja kertoo arjestaan, elämästään ja vammaispoliittisesta aktivismistaan.
- *Elämän vaikein valinta* -tekstissä muutama perhe kuvaa kokemuksiaan ja lääketieteen edustajat näkemyksiään vammaisuuden ja sikiöseulontoihin väliseen suhteeseen liittyvästä tematiikasta.
- Kirjoitus *Elämä edessä* kuvaa tanskalaisen ammattisotilaan vammautumisesta Afganistanissa ja käsittelee nuorten vammautuneiden sotaveteraanien kohtamia ongelmia palatessaan vanhaan elämäänsä.
- *Vammaiset uskovat muutokseen* -tekstissä yhdysvaltalainen vammaisaktivisti kuvaa kokemuksiaan vammaisena henkilönä.
- *Isän työtapaturma aiheutti aivovamma – koko perheen elämä meni uusiksi* -tekstissä vaimo kuvaa perheensä kokemaa elämänmuutosta puolisonsa tapaturmaisen vammautumisen jälkeen.
- Kirjoituksessa *Vammaisuus ei estä vanhemmuutta* vammaisten etujärjestö Kynnys Ry:n puheenjohtaja kertoo perheenperustamisestaan.
- Kirjoituksessa *Anja Snellman häpesi outoa siskoaan: "Sisko oli minun armoillani."* Anja Snellman kuvaa kokemuksiaan ja suhdettaan syntymästä asti erilaiseen isosisareensa.
- Erkki Miinala kertoo lajistaan ja itsestään tekstissä *Maalipallon lempeä kauhukakara. Lähes sokea Erkki Miinala kuuntelee, ketä vastustajaa kannattaa ärsyttää.*

4.2 Diskurssianalyysi tässä tutkielmassa

Käsitteellistettäessä vammaisuus sosiaalisesti konstruktiiviseksi sitoudutaan näkemyskielen ja vuorovaikutuksen mahdollisuudesta luoda sosiaalinen todellisuus, jossa yksilöt muun muassa tuottavat itsensä ja olemisensa (Heraclous 2004, 176; Phillips & Hardy 2002, 3, 82, 86) ja jossa kirjoituksen kohteet merkityksellisestään. (Pietikäinen & Mäntynen 2009, 55) Aineiston vammaiskuvaukset tulkitaan viesteiksi, joissa kielenkäyttäjät tekevät toisilleen ymmärrettäväksi itseään ja maailmaa (Remes 2006, 288–289; Wood & Kroger 2000, 4). Ai-

neiston tulkinta ymmärretään sosiaalisen tekstin tutkimiseksi ja merkityksenannot sosiaalisesti tuotettuina tulkintoina, jotka jollakin tapaa puhuttelevat sekä kielen käyttäjää että lukijaa (Pietikäinen & Mäntynen 2009, 11–14; Wood & Kroger 2000, 10).

Tässä tutkielmassa tarkastellaan Helsingin Sanomien teksteissä vammaisille henkilöille tuotettuja subjektiaseamia ja niitä merkityksiä, joita vammaisuudelle muodostuu vammaisen henkilön ja hänen läheistensä elämänsä elämässä. Tulkittaessa Helsingin Sanomien tekstien kuvaukset vammaisuudesta yksisuuntaisiksi vaikuttamiskeinoiksi ja merkitystenannot sosiaalisiksi vuorovaikutukseksi voidaan julkaistut tekstit käsitteellistää maailman kuvaamisen ja identiteettien luomisen lisäksi viestinnän välineiksi. (Fairclough 1995, 29–30; Pietikäinen & Mäntynen 2009, 14–15, 52, 68–69.) Tämän tutkielman kannalta ei ole kuitenkaan oleellista aineistotekstien julkaisemisen tietoiset tai tiedostamattomat motiivit ja tavoitteet, eikä ottaa kantaa, onko muodostunut vammaiskuva oikea, hyväksyttävä tai tosiasiallinen. Tavoitteena on sen sijaan tulkita käytettyä kielestä niitä tapoja, joilla toimijat rakentavat rooliasemia vammaisille henkilöille (Juhila & Suoninen 1999, 238). Teksteissä muodostuneita vammaisille henkilöille tuotettuja positioita tulkitaan sellaisina kuin ne aineistosta on paikannettavissa.

Analyttisinä käsitteinä tässä tutkimuksessa käytetään diskurssin ja subjektiaseaman (subjektipositio) käsitteitä. Diskurssit määritellään jaetuiksi ja sosiaalisiksi puhetavoiksi, joilla rakennetaan vammaisuutta ja vammaisena olemista niihin merkityksiä liittäen (ks. Phillips & Hardy 2002, 3, 82, 86). Sitoutuessaan diskursseihin kielenkäyttäjä tuottaa itselleen ja muille toimijoille asemia, rooleja ja/tai tehtäviä. Tässä tutkielmassa tarkastellaan tuotettuja asemia yksilöllisinä ja tilannekohtaisina identiteetteinä, subjektiaseamoina, Bucholtzin ja Hallin (2005, 585–586) käsitteellistykseen identiteetistä itsen ja muiden sosiaalisena asemointina tukeutuen. Tässä tutkielmassa jaetaan Pynnösen (2013) yksinkertaistus diskurssianalyysistä kolmivaiheisena syvenevänä prosessina, joka esitetään taulukossa 1.

KUVIO 1. Diskurssianalyysin vaiheet (Pynnönen 2013, 32).

Valittu tutkimusaineisto jaettiin analyysin aluksi aiheidensa perusteella viiteen teemaan: *vammaisaktivismi*, *vammaisen henkilön läheisenä*, *vammaisen henkilön oikeudesta lapsiin*, *vammautuminen elämänmuutoksena* ja *vammaisurheilija*. Ryhmittelyllä yhtenäistettiin vammaisuusilmiöstä kertovat artikkelit hallittavampiin kokonaisuuksiin, joskaan sitä ei käytetty analyysin perustana. Se aloitettiin etsien teksteistä samankaltaisia sanavalintoja ja kielellisiä ilmauksia. Analyysia monipuolistettiin etsien ja taulukoiden artikkeleista tekstiotteita, joissa paikantui toistakymmentä erilaista diskurssia. Niitä ryhmiteltiin isompiin kokonaisuuksiin ja aineistosta paikannettiin lopulta viisi vahvaa diskurssia. Tämän jälkeen kirjattiin useita näkökulmia vammaisten henkilöiden asemoinnista kussakin diskurssissa ja nimettiin siksi monta mahdollista subjektipositiota. Analyysin syvetessä viidessä valitussa diskurssissa vammaisille henkilöille tuotetut subjektiaseimat nimettiin niin, että ne ilmentävä aineistoa sekä aineisto-esimerkkejä mahdollisimman tarkasti kuvaavalla tavalla.

Diskurssien ja niissä vammaisille henkilöille tuotettujen subjektiasemien paikantamisen jälkeen artikkeleista etsittiin vammaisten tai vammautuneiden henkilöiden sekä heidän läheistensä elämää kuvaavia juonellisia tarinakulkuja. Kutakin artikkelia tarkasteltiin etsien, minkälaisia merkityksiä vammaisuuteen liitetään ja kuinka vammaisuus koetaan elämänkulun eri vaiheissa. Aineistosta paikantui yhtenäisiä kuvauksia siitä, kuinka vammaisuus koetaan vammautumisen aluksi ja vammaisen läheisen syntyessä vaikeutena. Analyysissä huomattiin vammaisuutta selitettävän ja kuvattavan tällöin pääsääntöisesti lääketieteel-

lisesti. Kuvaukset ja kokemus omasta sekä läheisen vammaisuudesta tai vammautumisesta muuttuivat tekstien edessä myönteisimmiksi. Artikkeleiden lopussa vammaisuuteen liitettiin pystyvyyttä, optimistisuutta tulevaisuutta kohtaan ja se selitettiin yhteiskuntatieteellisesti. Näin aineistosta muodostettiin kaksi hallitsevaa vaikeuksista voittoon -tyyppistä tarinaa.

4.3 Tutkielman luotettavuus ja eettisyys

Tutkielman luotettavuutta ja eettisyyttä arvioitaessa pohditaan työn lähtökohtia ja tavoitetta, valitun aineiston ja analyysimenetelmän sopivuutta ja tutkijaposiitiota. Lisäksi arvioidaan tutkielman tekijöiden välisen yhteistyön vaikutusta diskurssianalyttiseen aineiston tulkintaan sekä tarkastellaan vammaisuutta kuvaavien tekstien ilmentämää vammaisaktivistien sanoman ja median viestien tavoitteiden välistä vastakkainasettelua. Lopuksi pohditaan tutkimuseettisiä näkökulmia.

Tutkielman voi vammaisuuden käsitteenmäärittelyn ja diskurssianalyttisen otteensa perusteella sitoa yhteiskuntatieteellisen vammaistutkimuksen perinteeseen. Määriteltäessä vammaisuus sosiaaliseksi konstruktioksi irtisanoudutaan biolääketieteellisesti havaittavista normipoikkeavuuksista. Sen sijaan yritetään ymmärtää vammaisuuden sosiaalisesti tuotettuja piirteitä ja ilmene-mismuotoja, kuten vuorovaikutuksessa ja kielessä tuotettuja identiteettejä.

Aineistosta paikannetuista diskursseista voi tulkita niissä vammaisille henkilöille tuotettuja subjektiaseamia. Tällaista asemointia voi tutkia myös kriittisen diskurssianalyysin keinoin. Tällöin otettaisiin kantaa vammattomien ja vammaisten henkilöiden väliseen suhteeseen. Näin voi selvittää esimerkiksi, onko vammattomalla henkilöllä valta konstruoida erontekona itsestään vammaisen henkilön identiteetti epänormaaliutena ja luonnottomuutena. Tutkielma ei kuitenkaan ole avoimen vammaispoliittinen tähdäten vammaisten henkilöiden emansipaatioon tai yrittäen paljastaa yhteiskunnallisen sarron muotoja. Se ei siksi sitoudu kriittisen diskurssianalyysiin perinteeseen, vaikkei työssä periaatteellisesti kielletä identiteetinmäärittelyprosessille mahdollisten valta-

asetelmien olemassaoloa. Tässä tutkielmassa diskurssianalyttinen kriittisyys tulkitaan kuviossa 1 esitetyn tavoin analyysimenetelmän kolmanneksi ja syvälimimmäksi vaiheeksi, joka seuraa tekstuaalista ja tulkitsevaa analyysia.

Tarkasteltaessa artikkeliaineistoa yhdensuuntaisina viesteinä ja vaikuttamiskeinoina on tekstejä mahdollista tulkita itsenäisinä kuvauksina vammaisuudesta. Toisaalta valitun diskurssianalyttisen painotuksen vuoksi tutkijapositio on nähtävä aineiston tulkitsijana, jossa puhutetaan aineistoa tutkimuksen tavoitteen ja tutkimuskysymysten kautta (Juhila 1999, 212–213). Tutkijoiden tausta erityispedagogiikan opiskelijoina ohjaa analyysia ja saattaa mahdollisesti kaventaa katsantokantoja tai sokeuttaa ajatuksille, joita toisen alan asiantuntijat aineistosta mahdollisesti löytäisivät. Nämä rajoitukset tunnustaen tutkielmassa tähdätään mahdollisimman perusteelliseen, arvovapaaseen ja objektiiviseen analyysiin. Kerronnallisista teksteistä tulkitaan vammaisten henkilöiden ja heidän lähipiirinsä kuvauksia vammaisuudesta osana elämää. Tämän ansiosta tutkielmalla nähdään olevan arvoa niin vammattomien lukijoiden keskuudessa heidän kohdatessaan itselleen mahdollisesti vieras ilmiö kuin vammaisille kirjoittajillekin heidän saadessaan äänensä kuuluviin ja ajatuksilleen sovellusarvoa.

Aineisto soveltuu näennäisestä repaleisuudestaan huolimatta tutkimustehtävän selvittämiseen. Tekstit kuvaavat suomalaista, tanskalaista ja yhdysvaltalaista kokemuksellisuutta vammaisuudesta. Niiden nähdään edustavan länsimaista (vrt. Haller 2012) ja erityisesti pohjoismaista vammaiskäsitystä. Kysymyksenasettelunsa ansiosta aineistoa on mahdollista lähestyä objektiivisesti ottamatta kantaa teoreettisessa jäsennyksessä kerrottuun näkökulmaeroon vammaisuuden selitysmalleista. Tutkielmassa ei myöskään oteta kantaa aineistoksi valittujen tekstien kirjoittajien ajatuksien tai motiivien oikeellisuuteen.

Aineiston analyysin luotettavuutta lisää tutkijatriangulaatio. Tutkijat analysoivat aineistoa aluksi itsenäisesti. Tällä pyrittiin siihen, etteivät aineistosta nousevat tulkinnot värittyisi toisen tutkijan näkemyksillä. Tällöin analyysi olisi lähtökohtaisesti monipuolisempaa ja tuottaisi kokonaisuuteen erilaisia sekä toisiaan tukevia tai poissulkevia näkökulmia. Lopulliset tulokset ovat siten nähtä-

vissä eräänlaiseksi analyysien synteetiksi, jonka lähtökohdiltaan ja taustoiltaan erilaiset tutkijat ovat keskinäisessä vuoropuhelussa luoneet.

Median vammaiskuvauksia on muun muassa kritisoitu, koska ne esittävät vammaiset henkilöt inspiroivina ja ylivertaisina kyetessään selviämään elämästään vammoinensa. Vammaisaktivistien tavoitteena on kuitenkin luoda kuvaa vammaisuudesta identiteettinä ja kulttuurina. Vammaisten oikeuksia ajavien etujärjestöjen keskittyessä oman poliittisen tavoitteensa saavuttamiseen saattaa media samanaikaisesti kuvata keilaavia sokeita henkilöitä tai kuinka murrosikäinen kasvoiltaan poikkeava selviää elämästään arvokkaasti. (Haller, Dorries & Rahn 2006.) Tutkielmassa ei kielletä, etteikö edellä kerrottu olisi mahdollista, mutta sen tavoitteena ei kuitenkaan ole osoittaa minkäänlaisten sarron muotojen olemassaoloa tai valita puolta median ja vammaisten oikeuksia ajavien järjestöjen ilmeisen jännitteisestä suhteesta. Sitä vastoin tavoitteena on tulkita millaisia vammaiskuvauksia valitusta aineistosta on paikannettavissa.

Tutkielman tuloksista on mahdotonta löytää sovellusarvoa vammaisten henkilöiden elämään ympäri maailman. Muodostunut vammaiskuva pätee vain yhteiskunnassa, jossa vammaisten henkilöiden mahdollisuuksien rajat ovat vammaisuudesta huolimatta laajat. Vaikeuksista voittoon tarinat eivät ole kuvaavia esimerkiksi valtioissa, joissa vammaisilla henkilöillä ei ole mahdollisuuksia koulunkäyntiin tai esteettömyyden kysymykset ovat laajalti ratkaisematta. Tutkimusten kulttuurisidonnaisuudesta (ks. Briant ym. 2013; Chen ym. 2012) huolimatta aineistossa vammaisille henkilöille tuotetut subjektiasemat peilautuivat myös aiempien tutkimusten havaintoihin, kuten pohdinta-luvussa tullaan esittämään.

Diskurssianalyysi on kielellistä analyysia, joka perustuu sanavalintoihin. Missä määrin Helsingin Sanomissa julkaistujen artikkeleiden sanavalinnat ovat toimittajien valitsemia? Sokeasta maalipallonpelaajasta Erkki Miinalasta kertovassa artikkelissa häntä kuvataan eläimiin ja yli-inhimilliseen verraten, mikä tuottaa hänelle *Yli-inhimillisen* subjektiaseman. Toisaalta jokin toinen toimittaja ei välttämättä käyttäisi vammaisen henkilön jalustalle nostavia ilmauksia, vaan

puhuisi Miinalasta neutraalimmin. Näin muodostunut vammaiskuvauskin olisi toisenlainen.

Aineistovalintansa vuoksi tutkielmassa ei tarvinnut kysyä lupaa aineiston käyttöön tai huolehtia anonymiteettisyydestä. Analysoidut ja tulkitut lehtiartikkelit ovat julkisia tekstejä, vaikka niiden oikeudet ovat joko niiden kirjoittajilla tai julkaisijalla. Heihin asianmukaisesti viitaten, artikkeliaineistoa voi kaunokirjallisten tai tieteellisten julkaisujen tapaan tarkastella ja arvioida kriittisesti. Tutkielman arvioitiin kuitenkin koetun myönteisesti lehden toimituksessa, joten hyvien tapojen ja tutkielman avoimuuden vuoksi Helsingin Sanomien asiakasneuvojalta kysyttiin lukuoikeutta lehden Internetversioon. Tutkielman tekoon myönnettiin puolen vuoden lukuoikeus, jonka vastineeksi Helsingin Sanomat toivoivat nähdä valmistuneen työn. Kuvatun avoimuuden ohella tutkielman objektiivisuutta kasvatettiin välttämällä arvioivia ilmauksia ja käsitteitä, määrittelemällä vammaisuus sosiaalisesti konstruktioksi sekä sitoutumalla tiukasti aineistoon. Nämä valinnat oikeuttavat muodostuneen vammaiskuvan. Sen sijaan työssä ei arvioida sen oikeellisuutta tai totuudenmukaisuutta. Vammaisten henkilöiden asemointiakaan ei tarkastella minkäänlaisin moraalisiin kriteerein tai eettisiin periaatteisiin vedoten. Muodostuneen vammaiskuvan heijastaman yhteiskunnallisen todellisuuden oikeudenmukaisuuden arviointi jätetään avoimeksi.

5 TULOKSET

5.1 Aineistosta paikannetut tarinatyyppit

Aineistosta paikantui diskurssianalyttisesti tulkiten kaksi erilaista tarinatyyppiä: *Vaikeuksista vammaispoliittiseksi toimijaksi kasvaminen* sekä *Vammaisuuden kanssa elämään oppiminen*. Tarinatyyppit kuvaavat hallitsevia ja tyypillisiä, usean tekstin läpäiseviä juonellisia rakenteita. Paikannetut tarinatyyppit, niiden juonellinen rakenne sekä teemallinen fokus esitetään kootusti taulukossa 3.

TAULUKKO 3. Aineistosta paikannetut tarinatyyppit.

tarinatyyppi	juonellisuus	fokus
<i>Vaikeuksista vammaispoliittiseksi toimijaksi kasvaminen</i>	vaikeudet → voimaantuminen	toimijuus
<i>Vammaisuuden kanssa elämään oppiminen</i>	vaikeudet → optimistisuus	eläminen

Näitä kahta tarinatyyppiä kuvataan seuraavaksi juonellisilla koosteilla eli tyyppitarinoilla, joihin on koottu useasta tekstistä kutakin tarinatyyppiä kuvaavia autenttisia aineistoesimerkkejä.

5.1.1 Vaikeuksista vammaispoliittiseksi toimijaksi kasvaminen

Tässä tarinatyyppissä kuvataan vammaisen henkilön elämänkulkua niin sanottuna vaikeuksista voittoon -tyyppisenä tarinana. Tyypillistä tällaiselle kerronnalla on tekstin alkupuolella keskittyä henkilön vammaan tai vammaisuuteen ja kuvata niiden aiheuttamia elämää vaikeuttavia seurauksia vammaiselle henkilölle itselleen tai hänen läheisilleen. Vammaisuus ei kuitenkaan tässä tarinatyyppissä näyttäydy vaikeuksia aiheuttavana tekijänä läpi elämänsä, vaan ajan myötä sen fyysisiä ja sosiaalisia haasteita aiheuttava vaikutus vähenee ja se tulkintaan enemmänkin elämän voimavaraksi ja yhteiskunnallisen vaikuttamisen

motivaattoriksi. Olennaista on vammaisten henkilöiden voimaantumisen eetos, jossa heidän toimijuutensa korostuu ja näyttäytyy ulospäin vammaispoliittisena vaikuttamisena. Näkökulma muuttuu siis tässä tarinatyyppissä lääketiedettä korostavasta sosiaalista oikeudenmukaisuutta painottavaan näkökulmaan.

Syntymästään vammaisen Kalle Kustaa Topias sai naistenklinikan lääkäriltä Arvo Ylpölä kylmän ennusteen: ei elä pitkään.

"Äitini teki kaikkensa puolestani. Hän uskoi sivistykseen ja taisteli minut normaaliluokalle."

- - kouluna oli kolmikerroksinen rakennus, jossa ei ollut hissiä. Siellä hän raahusti sauvojen kanssa kerroksesta toiseen, lähti tunneilta kesken, jotta ehtisi seuraaville. Kyynärsauvojen käyttö sai Amun niskan jumiin. Päähän koski jatkuvasti. Ja kaatuminen, sitä Amu pelkäsi hirveästi."

Oppilaat olivat vuosia kiusanneet häntä.

Yhdeksännellä luokalla elämä alkoi helpottua.

- - sai vihdoon lääkäreiltä luvan jättää kyynärsauvat ja siirtyä pyörätuoliin.

- - tunsii itsensä vapaammaksi kuin kertaakaan aiemmin.

Alati mukana kulkevaan laitteeseen (hengityskoneeseen) hän on opetellut suhtautumaan siten, että saa käyttää sitä, ei joudu.

Kokouksia Urhosen elämässä on riittänyt siitä lähtien, kun hän lukioikäisenä tutustui vammaisten oikeuksia ajavaan Kynnys ry:hyn. Myöhemmin hän liittyi vihreisiin ja lähti politiikkaan. Nyt hän on Kynnyksen puheenjohtaja ja Tampereen kaupunginvaltuuston varajäsen.

Judith tuli alun perin kuuluisaksi, kun hän kävi läpi oikeustaistelun New Yorkin osavaltiota vastaan 1970-luvulla. Syynä oli, että koulu kieltäytyi palkkaamasta häntä opettajaksi vammaisuuden takia.

Heumann voitti oikeustaistelun. Hänestä alettiin ottaa mallia kaikkialla Yhdysvalloissa.

"Usein minusta tuntuu, että vammaiset tyytyvät liian vähään eivätkä edes itse näe, että heitä syrjitään."

"Nuorena ajattelin, että 60-vuotias on sellainen seestynyt ja rauhallinen. Mutta kohdallani se ei pidä paikkansa." Elämänsä suureksi onneksi hän kokee mahdollisuuden tehdä tähdellistä työtä. Sen hän voi jakaa kotonakin. (Leppänen 2010, Mänttari 2013, Saraste 2012)

Tyyppitarinan alussa havainnollistuu vammaisuuden elämälle tuottamat fyysiset ja sosiaaliset vaikeudet, mikä on tyyppillistä tämän tarinatyyppin kerronnan alkuvaiheessa. Vammaisesta henkilöstä rakentuu kuva, jossa vammaisuus on hänen elämänsä hallitseva tekijä, muut ihmiset kiinnittävät siihen kielteistä

huomiota ja henkilö itse asettuu enemmän sen rajoitteiden uhriksi kuin itseenäiseksi toimijaksi.

Vammaisuuden elämää vaikeuttavien tekijöiden korostamisen jälkeen kerronta vaihtuu tarinatyyppin keskivaiheilla. Tällöin tarinassa keskitytään vamman voittamiseen. Elämää vaikeuttavia tekijöitä opitaan vähentämään ja vammaisuuden aiheuttamia rajoittavia tekijöitä karsimaan. Tässä vaiheessa kuvaukset erilaisista ympäristön luomista syrjinnän muodoista tai esteettömyyttä haittaavista tekijöistä vähenevät ja kerronnassa keskitytään myönteisempään kuvaukseen. Vammaisen henkilön parantuneen elämänlaadun kuvauksiin liittyy vapauden tunnetta, rajoittavien fyysisten esteiden poistumista, opiskelua ja sosiaalisten suhteiden kehittymistä.

Vammaisen henkilön voimaantumista korostava kerronta tulee esille tyyppitarinan loppupuolella, jolloin vammaisuuden näkökulma siirtyy lääketiedettä korostavasta vammaisuuden yhteiskuntatieteellisen mallin suuntaan. Vammaiset henkilöt kuvataan voimaantuneina, ei enää sorrettiina ihmisinä, jotka pitävät vammaisuuttaan voimavarana, eikä vaikeuttavana poikkeavuutena. Kuvauksen keskiössä eivät ole enää esteettömyyteen, syrjintään tai kiusaamiseen liittyvät teemat, vaan näkökulma siirtyy toimijuuden ja pystyvyyden korostamiseen.

Toimijuuden näkökulmaa ja tähdellisiä elämään kuuluvia osa-alueita kuvataan muun muassa työn, parisuhteen ja vaikuttamisen kautta. Vammaisuus ei ole enää este pystyvyydelle. Vammaisten henkilöiden aiemmin kokema syrjintä on kerronnan perusteella ollut vaikuttamassa työn valikoitumiseen vammaispolitiikan kentältä. Vammaisuuden sosiaalinen ulottuvuus kumpuaa henkilöiden elämässä kokemuksen kautta, jolloin aiemmin koettu näyttäytyy sosiaalisena, syrjivänä tai rakenteellisena ongelmana, eikä henkilön patologiaan kuuluvana fyysisenä vaikeutena.

5.1.2 Vammaisuuden kanssa elämään oppiminen

Vammaisuuden kanssa elämään oppiminen -tarinatyyppin alussa juonellisuus rakentuu edellä kuvatun tarinatyyppin tavoin korostaen vammaisuuden elämää vaikeuttavia ja rajoittavia tekijöitä. Kerronta etenee tässä tarinatyyppissä optimistisuutta korostavaksi, eikä vammaisuus näydy lopussa enää rajoittavana, vaan mahdollisuuksia, toivoa ja elämän myönteisiä puolia sisältävänä olemisena. Tarinatyyppin fokus ei kuitenkaan ole edellisen tavoin vahvasti toimijuutta ja vaikuttamista kuvaava, vaan liittyy yleisemmin vammaisuuden tai vamman kanssa arjessa elämiseen ja selviytymiseen.

Hänellä oli kitalakihalkio, minkä vuoksi hänen puheestaan oli vaikea saada selvää. - - on MMC, synnynnäinen selkärankahalkio, jonka takia hänen alaruumiinsa on halvaantunut. Lisäksi hänellä on hydrokefalia eli aivojen nestekierron häiriö. Aivoselkäydinneste ei pääse purkautumaan - - aivoista normaalisti. Siksi korvan taakse on asennettu venttiili, joka johtaa nesteen ihonalaista putkea pitkin vatsaonteloon.

Hänellä oli myös reuma, ja hän oli äärimmäisen ihmisarka.

"Hänessä oli näin jälkikäteen ajatellen autistisia tai aspergerin tyyppisiä piirteitä. Hän oli teknisesti tarkka piirtäjä ja piirsi suurin piirtein kahdella kädellä. Hänellä oli myös herkkä tuntoaisti ja kuulo."

Ensimmäiset kaksi viikkoa hän makasi kipujen takia nukutettuna.

Ensimmäisenä elinvuotenaan hän vietti sairaalassa viisi kuukautta.

Vielä vuosi sitten lääkäri arveli, ettei Miika ehkä opi koskaan istumaan. Nyt hän istuu.

- - oli kerrottu, että hänen miehensä ei kuntoudu enää työelämään, mutta saattaisi kyllä selvitä arjesta kotona. Porvoossa lääkärit sanoivat, että Jonas ei enää koskaan nouse sängystään, eikä puhu enää sanaakaan. Ei koskaan enää tunnista perhettään.

Nykyään yhä suurempi osa MMC-ihmisistä käy aikuisena normaalisti töissä, asuu itsenäisesti ja voi perustaa perheen.

Kotioloissa Jonas selviää jo hyvin, vaikka hänen liikkumisensa onkin hidasta. Aivovamma myös väsyttää, ja joskus Jonas jaksaa valvoa vain nelisen tuntia kerrallaan. Toisinaan taas - kuten juuri nyt - hän herää joka aamu jo viideltä.

Vähintään kerran viikossa Jonas käy allasterapiassa tai muuten vain uimassa Porvoon uimahallissa. Niinä päivinä keltaisen puutalon ovesta palaa mies, jonka kainalossa on kukkapaketti vaimolle.

Usein lähtötohinassa selviää, että lapset ovat edellisenä iltana huijanneet isäänsä väittämällä, että reput on jo laitettu valmiiksi. Siitä Minna ja Jonas tietävät, että Olga, Anna ja Andrei ovat jo sinut isänsä vammojen kanssa.

"Siskoni kaipasi vähän: paperia ja kyniä, kivunlievitystä ja ihmistä, joka ymmärtää hänen puhettaan. Mitä minä kaipaan? Samoja asioita. Paperia ja kyniä, kivunlievitystä silloin tällöin ja ihmistä, joka kuuntelee." (Kontinen 2011, Mänttari 2013, Syrjälä 2013)

Kuvaavaa *Vammaisuuden kanssa elämään oppiminen* -tarinatyypille on siirtyminen vammaisuuden lääketieteellisyyttä ja elämää vaikeuttavia tekijöitä korostavasta näkökulmasta sopeutumisen, selviytymisen ja arjen optimistisuuden korostamiseen. Kerronnan alussa kuvataan vammaisten henkilöiden diagnooseja sekä vammaisuuden aiheuttamia arkea hankaloittavia tekijöitä, kuten MMC:tä, Aspergeria, puheen vaikeutta, halvaantuneisuutta ja sokeutta. Sen sijaan kerronnan edetessä kuvauksista heijastuu mahdollisuus uuden oppimiseen, kotona selviämiseen ja itsenäisyyteen.

Tässä tarinatyypissä vammaisuuden kanssa elämään oppiminen ei keskity pelkästään vammaisiin henkilöihin, vaan se kytkeytyy vahvasti myös heidän läheisiinsä. Tällaista vammaisuuden kanssa elämisen jaettua näkökulmaa korostaa tyyppitarinan loppupuolella olevat aineistoesimerkit. Vammaisuuden kanssa oppivat elämään myös puoliso, lapset ja sisaret, jolloin kasvuprosessi ei siis näytä kohdistuvan pelkästään vammaiseen henkilöön itseensä. Näkökulma on kuitenkin koko ajan yksilön tai hänen läheistensä oma oppiminen elämään ja olemaan arjessa, ei niinkään muihin ihmisiin tai yleisiin olosuhteisiin vaikuttaminen.

5.2 Vammaisuuden diskurssit ja vammaisten henkilöiden asemoiminen teksteissä

Aineistossa käytetystä kielestä paikannettiin hallitsevia diskursseja ja niissä vammaisille henkilöille tuotettuja subjektiasemia, jotka esitetään kootusti taulukossa 4.

TAULUKKO 4. Aineistosta paikannetut diskurssit ja niissä vammaisille henkilöille tuotetut subjektiasemat.

Diskurssit	Subjektiasemat
<i>Vammaisuus yhteiskunnallisten normien haastamisena</i>	<i>Normien muokkaaja</i>
<i>Vammaisuus toiseutena</i>	<i>Muiden määrittämä</i>
<i>Vammaisuus myönteisenä olemisen tapana</i>	<i>Pystyvä persoona</i>
<i>Vammaisuus elämänmuutoksena</i>	<i>Arjen uudelleen opettelija</i>
<i>Vammaisuus kompensoitavana ominaisuutena</i>	<i>Yli-inhimillinen</i>

Aineistosta paikannetuista diskursseista *Vammaisuus yhteiskunnallisten normien haastamisena* ja *Vammaisuus toiseutena* ovat hallitsevimpiä kattaen aiheesta riippumatta lähes jokaisen tekstin. Toiseuden diskurssille selkeästi vastakkainen on *Vammaisuus myönteisenä elämäntapana* -diskurssi. Se yhdessä *Vammautumisen elämänmuutoksena* -diskurssin kanssa kattavat lähes puolet kaikista teksteistä. *Vammaisuus kompensoitavana ominaisuutena* -diskurssi paikantuu vain yhdestä tekstistä, mutta on siinä selkeästi hallitseva sekä tutkimuskysymyksen kannalta oleellinen.

5.2.1 Vammaisuus yhteiskunnallisten normien haastamisena

Vammaisuus yhteiskunnallisten normien haastamisena -diskurssissa haastetaan erityisesti lääketiede ja näkemys vammaisten henkilöiden tai heidän läheistensä kyvyttömyydestä päättää itseään koskevista asioista. Diskurssissa vammaisille henkilöille tuotetaan *Normien muokkaajan* subjektiasema, jonka tulkitaan tarkoittavan vallitsevien normien muokkaamista, kyseenalaistamista ja uudistamista.

”Perustuslain mukaan ketään ei saa syrjiä vammaisuuden perusteella” (Mänttari 2013)

”Vammaisella on oikeus perhe-elämään siinä missä muillakin”. (Mänttari 2013)

Tampereen kaupunki laatii uutta strategiaa, ja Amun tavoitteena on saada paperiin kirjauksia vammaisille tärkeistä asioista. Kuten siitä, että kehitysvammaisille pitäisi löytää asuntoja. Kaupungissa on kymmeniä kehitysvammaisia, jotka asuvat iäkkäiden vanhempiensa luona. (Mänttari 2013)

Kahdessa ensimmäisessä aineistoesimerkissä vammaisen henkilö perustelee yhtenäisiin oikeuksiinsa ja lakiin vedoten valtansa määrittellä hänen päätöksiensä ja mahdollisuuksiensa rajat. Vammaiset henkilöt kuvataan oikeutettuina päätöksentekijöinä itseään koskevissa asioissa. Toisaalta otteet heijastavat vammaisen henkilön elämää taisteluna sortoa, vallitsevia totunnaisuuksia ja epäoikeudenmukaisuuksia vastaan. Diskurssiin sisältyy myös se, kuinka vastuunotto itsestä ja/tai omista ratkaisuista voi murentaa käsityksen lääketieteen kaikkivävydestä ja auktoriteetista.

Vielä vuosi sitten lääkäri arveli, ettei Miika ehkä opi koskaan istumaan. Nyt hän istuu. (Konttinen 2011)

”Yritin selittää, että cp-vammani ei ole perinnöllinen, eikä minua sitä paitsi ollenkaan haittaisi, vaikka lapsi olisikin vammaisen.” (Mänttari 2013)

Vammaisen ystäväpariskunta oli joutunut taistelemaan oikeudestaan lapsettomuushoitoihin. (Mänttari 2013)

Esimerkkiotteissa kuvastuu, kuinka otettaessa vastuu päätöksistä osoitetaan samanaikaisesti, ettei lääketiede ollutkaan oikeassa. Tällaiset aineistoesimerkit on tulkittavissa eräänlaisiksi sankarikuvauksiksi, joissa heijastuu yksilön uskon sekä lääketieteen näkemysten ja todennäköisyyksien välinen jännitteinen suhde. Aineistossa lääketieteellisen vallan haastamiseen liittyy myös valmius ja halukkuus hankkia lapsi, vaikka se olisi mahdollisesti vammaisen.

5.2.2 Vammaisuus toiseutena

Toiseuttavassa diskurssissa vammaisen henkilö asemoidaan *Muiden määrittämäksi*. Diskurssi paikantuu selkeimmin aineistoesimerkissä, joka kuvaa vammattomien henkilöiden vammaisiin kohdistamien kielteisen asenteiden arvosidonnaisuutta. Diskurssissa kuvastuu vammaisen henkilön olemassaolon (ih-

mis)arvottomuus, vammaisuuden tuottaman kärsimyksen välttäminen ja vammaisen henkilön elämän näkeminen henkilökohtaisena tragediana.

Paukkusten mukaan neljä tutkimuksia tehnyttä työntekijää oli sitä mieltä, että raskaudenkeskeytys olisi huonoista vaihtoehtoista parempi. Näillä löydöksillä teillä on oikeus aborttiin, ilmoitti ensimmäinen lääkäri. Oletteko aivan varmoja, hän kysyi, kun vanhemmat kertoivat, etteivät halua keskeytystä. Mieltikää vielä, sanoi toinen lääkäri kuultuaan vanhempien päätöksen. "Voi kauheeta, tämä on aivan kamala tapaus. Sillä on jalat täysin solmussa", paukautti ultraäänitutkimusta Naistenklinikan sikiöntutkimuslaitoksessa tehnyt työntekijä Pauliinan mukaan. (Konttinen 2011)

Anja kuvailee siskonsa elämää yksinäiseksi ja traagiseksi. (Syrjälä 2013)

"Ajattelisit lapsia. Vammainen isähän pelottaa heitä", Minnalle sanottiin. (Mänttari 2013)

Lääkäri alkoi kysellä Amulta tämän ehkäisystä. Ettei tällaista enää tapahtuisi, lääkäri sanoi ja tarkoitti Amun hartaasti toivomaa, silloin puolitoista vuotiasta esikoista. (Mänttari 2013)

Näissä aineisto-otteissa heijastuvat vammaisen henkilön yhteiskunnallisiin ihanteisiin sopeutumattomuus sekä ihanteisiin sidotut poikkeavuuden ja ei-toivottavuuden merkitykset, jotka muut ihmiset vammaisille henkilöille määrittävät. Ensimmäisessä aineistoesimerkissä tulevan lapsen elämän ennakoidaan rakentuvan vammaisuuden takia niin traagiseksi, että sitä ei kannata enää jatkaa. Samoin toisessa esimerkissä annetaan kielteinen arvio vammaisen henkilön elämään sisältyvästä kärsimyksestä, yksinäisyydestä ja traagisuudesta. Kolmannessa ja neljännessä esimerkissä vammaisuuden taas ajatellaan rajoittavan henkilön mahdollisuutta hyvään vanhemmuuteen. Yhteistä näille kaikille esimerkeille on se, että vammainen henkilö kuvautuu toiseutena suhteessa vammattomaan valtaväestöön, joka määrittää vammaisen henkilön mahdollisuudet ja arvioi hänen elämänsä onnistuneisuutta. Toisaalta diskurssi paikantuu myös otteissa, joissa vammainen henkilö erottautuu tai erotetaan muista vammaisista.

"En ole vammainen. Voin juosta, uida, kävellä, nyrkkeillä. Laitan jalan aamulla ja otan sen illalla irti." Samaa sanoo moni, Kristian Jensen kertoo. (Kauhanen 2011)

Tanskassa pohditaan, miten sotaveteraanien kanssa pitäisi elää. Benjaminia ei kotikulmilta odottanut mikään sankarin vastaanotto. Sitten Benjamin tajusi hankkia sotaveteraanien tukemiseksi myytävän kuparisen rannekkeen. Kun hänellä oli se ranteessa, moni tajusi, että kyse on sotainvalidista "Ennen ranneketta jengi piti minua vain kännissä kaahanneena kuspäänä, kun istuin pyörätuolissa." (Kauhanen 2011)

Vammaisliikkeeseen ovat viime vuosina liittyneet mukaan myös mielenterveyskuntoutujat. "Heidän stigmansa on usein paljon raskaampi kuin vaikka liikuntavammaisten." (Kauhanen 2011)

Yllä olevista aineistoesimerkeistä ensimmäisessä heijastuu vammautuneen henkilön halu irtautua syntymästään asti vammaisista henkilöistä ja toisessa esimerkissä puolestaan fyysisesti vammaisten henkilöiden erottelu älyllisestä kehitysvammaisuudesta. Toiseuttava diskurssi sisältää siis kaksi näkökulmaa toiseuteen: vammaisten henkilöiden toiseus suhteessa vammattoman valtaväestöön sekä vammaisten henkilöiden toiseus suhteessa muihin vammaisiin henkilöihin.

5.2.3 Vammaisuus myönteisenä olemisen tapana

Vammaisuus myönteisenä olemisentapana -diskurssissa vammaisuuteen liittyvä puhetapa ei ole rajoituksia vaan mahdollisuuksia ja myönteistä olemista korostava. Diskurssi tuottaa vammaiselle henkilölle *Pystyvän persoonan* subjektiaseman. Vammaisuus ilmenee yhtenä ihmisen ominaisuutena muiden joukossa, eikä hegemonisena ihmistä määrittävänä tekijänä.

Joka kymmenes Down-raskaus päättyy keskenmenoon tai lapsen kuolemaan imeväisenä. Down-lapset voivat kuitenkin olla myös hyväkuntoisia. Etevimmit oppivat lukemaan, asuvat tuetusti ja kykenevät helppoon työhön. "Downien kanssa paljon tekemisissä olleena tiedän, että maailmassa on hirvittävän paljon pahempia kohtaloita kuin syntyä ylimääräisen kromosomin kanssa. Down-lapsen odotettavissa oleva elämä voi olla hyvin palkitseva", sanoo Kehitysvammaliiton tutkimusjohtaja Heikki Seppälä. (Konttinen 2011)

"Vammaisuutta ei tarvitse pelätä. Kyllä täällä pärjää." Kuusikymppisestä itsestään tuntuu, että kaikki on vielä kesken eivätkä eläkevuodet houkuta. (Leppänen 2010)

Aineistoesimerkeissä heijastuu yhtäältä vammaisuuden kanssa pärjääminen ja toisaalta yhteiskunnalliseen elämään mahdollisesti tasavertaisestikin osallistuva toimija. Diskurssissa tulee ilmi myös vammaisuuden myönteisen näkemisen perustelu muille henkilöille, instituutioille tai kasvottomille vastaanottajille, jotka eivät näe vammaisuutta myönteisenä olemisen tapana. Vammaisuus näytetään tässä diskurssissa siis joko yleisesti myönteisenä ilmiönä, jossa vammaisuus nähdään yhtenä ilmiönä muiden joukossa, tai siihen liittyä vammaisuuden myönteisyyttä perusteleva ajattelutapa.

5.2.4 Vammaisuus elämänmuutoksena

Vammaisuus elämänmuutoksena -diskurssi esiintyy teksteissä, joissa teemana on vammautuminen. Tällöin vammaisuus aiheuttaa aineiston perusteella elämän uudelleen järjestelyä ja vammaiselle henkilölle muodostuu *Arjen uudelleen opettelijan* subjektiasema. Diskurssi ilmenee kolmella eri merkityksen sisältävällä tavalla. Niille kaikille on yhteistä vammautumisen näkeminen elämänmuutoksena, mutta muutos tavassa olla ja/tai toimia voidaan kuvata joko myönteisenä tai kielteisenä.

Ennen onnettomuutta Jonas teki pitkiä työpäiviä ja oli paljon poissa kotoa. Nyt hänellä on lapsille kaikki aika. (Mänttari 2013)

"Ajattelisit lapsia. Vammaainen isähän pelottaa heitä", Minnalle sanottiin. (Mänttari 2013)

Kun on amputoitu, on opeteltava moni asia uudelleen. Kun palaa vammautuneena sodasta, palaa ihan eri elämään, mistä lähti. Kotona ei ehkä pääse liikkumaan pyörätuolilla, tai kotia ei ole, sillä moni on lähtenyt sotimaan lapsuudenkodistaan. Miten liikkua, jos ei pysty ajamaan autoa? Mitä tehdä, kun ei saa kunnalta apuvälineitä? Tyttöystävän kanssa tulee ero - näin kävi Benjaminillekin. Omat vanhemmat eivät ehkä pystykään käsittelemään vammautumista, kuten monelle käy. Esimerkiksi Benjaminille. Silloin tuntuu siltä, että on yksin maailmassa, Benjamin kuvaa. (Kauhanen 2011)

Ensimmäisessä aineistoesimerkissä ennen-nyt -vastakohtaparilla kuvattu vammautumisen aiheuttama muutos elämässä arvioidaan myönteisenä ja elämän kuvataan olevan vanhemmuuden näkökulmasta parempaa suhteessa aiempaan. Sen sijaan kahdessa jälkimmäisessä aineistoesimerkissä vammautumiselle annettavat merkitykset ovat kielteisiä. Tällöin vammaisuuden tuoma elämänmuutos tuotetaan jollakin tavalla huonompana tapana olla ja/tai toimia, kuten toisessa esimerkissä vammaisena isänä oleminen. Viimeisessä aineistoesimerkissä taas vammautuminen kuvataan kokolailla muuttavan olemisen ja/tai toimimisen mahdollisuuksien rajat. Kuvaavaa esimerkille on, kuinka vammautumisen aiheuttaman muutoksen kerrotaan kaventavan elämänmahdollisuuksia. Ympäristön esteellisyyttä ja asenteita painottavan näkökulman takia vammaisuus kuitenkin tulkitaan myös yhteiskunnalliseksi ongelmaksi.

Kuvausten myönteisyydestä tai kielteisyydestä huolimatta vammaainen henkilö asemoidaan tässä diskurssissa arjen uudelleen opettelijaksi. Uusi elämäntilanne tuo haasteita, mikä vaatii totuttelua mahdollistaen vammautumi-

sesta ja siitä aiheutuvasta vammaisuudesta huolimatta sekä myönteiset kokemukset. Oteissa heijastuu sekä toivo että toivottomuus, mikä ilmentää uuden opetteluun vaikeutta ja peruuttamattoman muutoksen aiheuttamia monenlaisia tunteita.

5.2.5 Vammaisuus kompensoitavana ominaisuutena

Vammaisuus kompensoitavana ominaisuutena -diskurssi paikantuu vain yhteen aineiston teksteistä, mutta on siinä sitäkin hallitsevampi puhe- ja tulkintatapa. Diskurssille on tunnusomaista, että vammaisesta henkilöstä kirjoitetaan kompensoiden vamman aiheuttamaa vajetta. Tämä osoitetaan kuvaamalla vammaista henkilöä ylikorostuneesti ja asemoimalla hänet *Yli-inhimilliseksi*.

Mikä on nopea kuin jänis, kuulo kuin koiralla ja se huutaa "nam, nam"? (von Hertzen 2014)

"Vastustajat kautta maailman ovat sanoneet, että olen inhottavin vastustaja, kenen kanssa pelata", Miinala naurahtaa. Nyt mies vaikuttaa tosin lempeältä kuin spanieli. (von Hertzen 2014)

Maalipallo vaatii terävän kuulon lisäksi kissamaisia refleksejä, sillä 1,25 kilon pallo kiitää kentän läpi puolessa sekunnissa. (von Hertzen 2014)

Ei ihme, että Miinala omistaa teräsmiehen kuulon. "Jos olen täydessä ravintolassa, pystyn keskittymään mihin tahansa ravintolapöydissä käytäviin keskusteluihin." (von Hertzen 2014)

Aineistoesimerkeissä vammaisurheilijasta luodaan yli-inhimillistä kuvaa vertaamalla häntä useassa kohdin (lemmikki)eläimiin. Osin lapsenomaisten viittausten tarkoitus on sama, eli rakentaa vammaisen henkilön kyvyistä ja taidoista epätavallisen hyvää kuvaa. Artikkelin päähenkilön kerrotaan olevan nopea *kuin jänis*, tarkkakuuloinen *kuin koira* sekä luonteenlaadultaan lempeä *kuin spanieli* ja nopeine reflekseineen *kuin kissa*. Lisäksi hänen kuuloaan verrataan yleisesti tunnettuun fiktiiviseen hahmoon, *teräsmieheen*. Vammaisesta henkilöstä ei siis kirjoiteta neutraalisti, vaan hänen vammaisuuttaan kompensoidaan kehumalla hänen muita ominaisuuksiaan selkeästi tavallisuudesta poikkeavaksi lahjakkuudeksi.

6 POHDINTA

Tämän tutkielman tarkoituksena oli selvittää Helsingin Sanomissa vuosina 2010-2014 julkaistuissa kahdeksassa vammaisuutta käsittelevässä kerronnallisessa artikkelissa rakentuvaa kuvaa vammaisuudesta. Aineistosta paikannettiin diskurssianalyttisesti kaksi tarinatyyppiä: Vaikeuksista vammaispoliittiseksi toimijaksi ja Vammaisuuden kanssa elämään oppiminen. Lisäksi aineistosta nimettiin viisi diskurssia, joissa vammainen henkilö asemoitiin *Normien muokkaajaksi* (Yhteiskunnallisten normien haastaminen -diskurssi), *Muiden määrittämäksi* (Vammaisuus toiseutena -diskurssi), *Pystyväksi persoonaksi* (Vammaisuus myönteisenä olemisena -diskurssi), *Arjen uudelleen opettelijaksi* (Vammaisuuden kanssa elämään oppiminen -diskurssi) ja *Yli-inhimilliseksi* (Vammaisuus kompensoitavana ominaisuutena -diskurssi). Tässä luvussa verrataan Helsingin Sanomien vammaiskuvaa aiemmin tutkittuun sekä tarkastellaan, millaisia päätelmiä artikkeleista paikannetuista tarinatyypeistä sekä diskursseista voi tehdä. Lisäksi arvioidaan, mitä vammaisten henkilöiden asemoinnista seuraa vammaisuuteen suhtautumiselle.

Helsingin Sanomien vammaiskuva. Paikannettujen kahden tarinatyyppin, *Vaikeuksista vammaispoliittiseksi toimijaksi* ja *Vammaisuuden kanssa elämään oppiminen*, kuvauksista välittyi siirtyminen vammaisuuden lääketieteellisestä näkökulmasta yhteiskuntatieteelliseen, kuten myös Haller (2012) huomasi omassa kanadalaisissa sanomalehtiä käsitelleessä tutkimuksessaan. Artikkeleiden otteista rakentuvien tarinakulkujen aluille oli tyypillistä lääketieteellisen näkökulman painottaminen vammaisuuden selittäjänä (ks. esim. Haller 2012; Hodgkinson 2012; Soffer ym. 2010). Kuvaukset ilmensivät ainoastaan vammaisuuden tuottamaa poikkeavaa olemisen ja/tai toimimisen tapaa sitoen vammaisuuteen ja vammautumiseen kielteisiä merkityksiä (ks. Vehmas 2005, 15–17). Tyypittarinoiden lopussa persoonan nähdään kuitenkin huomioidun enemmän ja medikalisaation vähentyneen (ks. myös; Soffer ym. 2010;). Siirtymää persoonakeskeiseen kerrontaan voi pitää vammaisten henkilöiden kannalta toivottuna, sillä se on vammaisjärjestöjen suosima tapa puhua vammaisista henkilöistä (Auslander &

Gold 1999; Haller ym. 2006; Haller 2012). Aiemmissä tutkimuksissa todettu vammaisuuskäsitysten muutos makrotasolla lääketieteellisestä näkökulmasta yhteiskuntatieteelliseen heijastui siis tässä tutkielmassa mikrotasolla tarinatyyppejen sisällä.

Tarinatyyppejen kuvaama siirtymä alun vammakeskeisyydestä lopun persoonakeskeisyyteen rakensi myös juonellisuutta, jossa edetään vaikeuksista voittoon. Tällainen elämänkuvaus voi myönteisyydestään huolimatta ylläpitää stereotyyppistä kuvaa vammaisista henkilöistä ”voittoisina” sankareina (esim. Philips 2012), minkä on todettu olevan tyypillistä vammaisuuteen liittyvissä mediakuvauksissa (Jones & Hardwood 2009; Samsel & Perepa 2013).

Aineistossa vammaisille henkilöille tuotetut subjektiasemat peilautuivat osittain myös aiemmissä tutkimuksissa esitettyihin vammaiskuvauksiin. Vammaiset henkilöt kuvattiin myönteisesti pystyvinä toimijoina, mikä heijastaa voimaannuttavaa asennepiirrettä (Henry ym. 1996; ks. Scior ym. 2010). Kielteiset kuvaukset vammaisista henkilöistä muiden tuen tarvitsijoina viittaavat taas suojelemaan asennepiirteeseen, mutta myös Hallerin (2012) hyväntekeväisyysnäkökulmaan. (Henry ym. 1996; ks. Scior ym. 2010.) Aiemmissä tutkimuksissa vammaisia henkilöitä on sanomalehdissä kuvattu muun muassa taistelijoina tai uhreina (Ciot & Van Hove (2010), sankareina tai sosiaalisesti kanneltuina (Philips 2012) sekä myönteisinä (22,7 %) ja sosiaalisesti ripustautuneina (32,8 %) (Chen ym. 2012). Myös tässä tutkielmassa rakentuvat samanaikaisesti myönteiset ja kielteiset kuvaukset. *Normien muokkaajan* sekä *Pystyvän persoonan* subjektiasemat asemoivat vammaiset henkilöt lähtökohtaisesti myönteisesti, kun taas *Muiden määrittämä* sekä *Yli-inhimillinen* olivat kielteisesti ja stereotyyppisesti latautuneita asemointeja.

Arjen uudelleen opettelijan subjektiasema kuvasi samanaikaisesti myönteisyyttä ja kielteisyyttä. Ajatus uudenlaiseen arkeen tottumisesta haasteena tai vaikeuksina oli perusluonteeltaan kielteinen, koska vammautumiskuvauksissa ihmiset menettävät jonkin joka heillä on ollut – aineistoesimerkeissä totutun normaalin toimintakyvyn. *Vammaisuuden kanssa elämään oppimisen* tarinatyypissä heijastui kuitenkin toivon horisontti. Kuvaukset muuttuneesta arjesta tarinan

lopussa olivat myönteiset. Ajan myötä uuteen elämäntilanteeseen totuttiin sekä opittiin nauttimaan ja arvostamaan elämää. Vammautuminen ja vammaisuus on Shakespearen ja Watsonin (1997, 293–294) mukaan tulkittu usein ei-toivotuksi kohtaloksi, henkilökohtaiseksi tragediaksi, joka halutaan välttää muun muassa sikiöseulonnoin poikkeavuuksia etsien ja sikiöitä abortoiden (ks. Sayres, Allys, Goodspeed & Cho 2014; Winkelman, Missmer, Myers & Ginsburg 2015). Tässä aineistossa muodostunutta vammaiskuvaa voi kuitenkin pitää yleisesti myönteisenä ja personuutta korostavana verrattaessa sitä aiempien tutkimusten löytämiin yleisellä tasolla suhteellisen kielteisesti latautuneisiin vammaiskuvauksiin (esim. Hodgkinson 2012; Jones & Hardwood 2009; Samsel & Perepa 2013; Soffer ym. 2010). Personuuden korostuneisuuteen vaikuttanee aineiston rajaus kerronnallisiin teksteihin, joissa painottuu henkilökuvauksellisuus. Henkilökuvaukselliset tekstit saattavat muovautua myönteisiksi, koska toimittajat kirjoittanevat mielellään myönteisiä kuvauksia vähemmistöryhmien edustajista.

Tämän tutkielman tulosten perusteella tiukka vastakkainasettelu vammaisuuden lääketieteellisen ja yhteiskuntatieteellisen selitysmallin välillä näyttää turhalta, koska tyyppitarinoissa kuvastui kokemuksellisuus omasta vammaisuudesta sekä lääketieteellisenä että yhteiskuntatieteellisenä ilmiönä. Se ei tällöin palaudu yksinomaan kumpaakaan. Tulokset ilmentävät Shakespearen (2005, 147) ja WHO:n (2015) monimerkityksellisempää vammaisuuden selitysmallia.

Myönteisestä näkökulmasta lääketieteellä voidaan aineiston perusteella nähdä vähennettävän vammojen aiheuttamia rajoituksia esimerkiksi liikkumisessa, mikä heijastaa Anastasioun ja Kauffmanin (2011) ajatusta, jonka mukaan lääketiede voidaan nähdä paremman elämän saavuttamisen mahdollistajana. Kuvauksissa lääketiede tulkitaan esteettömyyden vähentäjänä, jolloin sen ei tulkita määrittävän henkilöä tai hänen identiteettiään. Tällöin sen parantavaa roolia ei myöskään tarvitse kritisoida. Lääketieteelliset palvelut kuuluvat jokaisen, myös vammaisten henkilöiden elämään.

Toisaalta aineistossa lääketieteellistä näkökulmaa myös kritisoitiin. Kyse lienee siitä, ettei sen haluta paikantuvan vammaiseen henkilöön itseensä Aineiston kuvausten perusteella lääketieteen nähtiin rajoittavan vammaisen henkilön tai hänen läheistensä vapautta ja määrittävän heidän valinnanmahdollisuuksiensa rajat. Tällainen tapa toimia on voimaannuttavan asennepiirteen vastainen määrittäessään vammaisen henkilön muiden päätöksenteon alaiseksi (Henry ym. 1996; ks. Scior ym. 2010). Tällöin lääketieteeseen ei haluta tukeutua, vaan sen valta haluttiin haastaa. Esimerkiksi diskursseissa *Yhteiskunnallisten normien haastaminen* sekä *Vammaisuus toiseutena* lääketiede näyttäytyi vammaisia henkilöitä syrjivänä ja heidän valinnanmahdollisuuksiaan rajoittavana. Tekstiotteissa lääketiedettä ei tulkita elämän mahdollistajaksi, vaan kielteisesti estäjäksi sen määrittäessä yksilön valinnanmahdollisuudet.

Käsitteellistettäessä vammaisuus normaalista poikkeavaksi ja ei-toivottavaksi olemisen ja/tai toimisen tavaksi (ks. Vehmas 2005) hyväksytään konstruoitu vastakkainasettelu normaalin vammattomana ja epänormaalin vammaisena olemassaolon välillä. Tätä jännitteistä suhdetta ilmentää lääketieteellinen tulkinta, jossa vammaisuus tulkitaan henkilökohtaiseksi tragediaksi. Kuitenkin *Vammaisuus myönteisenä olemisen tapana* -diskurssi rikkoo tällaisen vastakkainasetteluajattelun ja eräällä tavalla laajentaa inhimillisen olemassaolon moninaisuutta. Pidettäessä vammattomuutta normaalina ja toivottavana on samanaikaisesti vammaisuus tulkittu epänormaaliksi ja ei-toivottavaksi. Kuitenkin tässä tutkielmassa myös vammaisuus nähtiin myönteisenä. Siitä ei kuitenkaan voi automaattisesti seurata, että vammattomuus olisi jollakin lailla kielteistä. Olisi absurdia konstruoida *Vammaisuus myönteisenä olemisen tapana* -diskurssille vastakohta *Vammattomuus kielteisenä olemisen tapana*.

Esimerkki kuvaa tällaisesta vastakkainasetteluajattelusta seuraavaa ongelmallisuutta. Vastakohtien konstruoimisen sijaan kyse on enemminkin siitä, että vammaisuuteenkin voidaan liittää myönteisyyttä. Vammaisen henkilö nähdään aiemmasta poiketen pystyvänä toimijana. Ajatus heijastaa käsitystä inhimillisestä moninaisuudesta ja haastaa lääketieteellisen determinismin, joka palauttaisi vammaisuuden ongelmallisuuden biolääketieteelliseen. Muodostu-

nut vammaiskuva tunnustaa vammaisuudessa olevan niin lähtökohtaista myönteisyyttä kuin kielteisyyttäkin. Vammaisen henkilö asemoidaan osin kielteisesti arvolatautuneisiin subjektipositioihin osin myönteisiin. Myönteiset kuvaukset identiteeteistä saattavat johtaa myönteisempään suhtautumiseen vammaisuuteen. Kielteiset kielteisempään.

Niin tarinatyyppissä *Vaikeuksista vammaispoliittiseksi toimijaksi* kuin subjekti-asemassa *Normien muokkaaja* nousi vahvasti esiin vammaisaktivismi ja normeihin vaikuttamisen tarve. Olennaista tässä teemassa oli, että sitä käsittelevissä artikkeleissa normien haastaja esiintyi aina voittajana. Kuvauksia normien epäonnistuneesta haastamisesta ei löytynyt. Lienee turvallista olettaa, ettei normien haastamisessa aina päädytä menestykseen, joten Helsingin Sanomien kerronnallisissa teksteissä vaikuttamiseen pyrkiminen kuvataan korostuneen menestyksekkäästi. Tämä pakottaa kysymään, mitä tällaisella valinnalla halutaan viestiä.

Vammaisuuteen liittyviä asenteita tarkastellaan usein, tässäkin tutkielmassa, keskittyen vammattomien henkilöiden asenteisiin vammaisia henkilöitä kohtaan. Deal (2003) kuitenkin kuvaa meta-analyysissään kuinka myös vammaisilla henkilöillä voi olla sekä eriasteista asenteellisuutta vammaisuuden eri muotoja kohtaan että tarve erottautua muista vammaisista henkilöistä. Saman huomaa *Vammaisuus toiseutena* -diskurssissa, jossa vammaiselle henkilölle tuotetaan *Muiden määrittämän* subjekti-asema. Muiden määrittämä viittaa identiteetikategoriana toisaalta vammattomien henkilöiden päätösvaltaan suhteessa vammaisiin henkilöihin, mutta sisältää myös vammaisten henkilöiden toiseuttavan asenteen suhteessa toisiin vammaisiin henkilöihin. Tutkimustuloksena sekä jo aiemmin todettuna huomiona tämä on oleellinen, koska se tuo esiin vammaisuuteen liittyvät useat ja tilannekohtaiset identiteetit. Vammaisuus ei siis ole yksi yhtenäistä vähemmistöryhmää määrittävä ominaisuus, vaan myös tämän ryhmän jäsenillä on tarve erottautua toisistaan. Selkeänä esimerkkinä tästä on vammautuneen henkilön halu erottautua muista ”vammaisista” sekä mielenterveyskuntoutujien raskaampi stigma suhteessa liikuntavammaisiin. (vrt. Vehmas 15–17.)

Tulosten soveltaminen. Mediasisällölle altistuminen vaikuttaa ihmisten asenteisiin ja vammaisuuteen suhtautumiseen (Bond 2013; Samsel & Perepa 2013; Tal-Or ym. 2010), joten aineistosta paikannettujen tarinatyyppien ja subjektiasemien tulkitaan myös rakentavan ihmisten käsityksiä ja asenteita vammaisuudesta. Median on esitetty olevan niin ihmisten käsityksiä ja asenteita kuvaava kuin niitä rakentavakin voima (Soffer ym. 2010), joten vammaisten henkilöiden asemointi teksteissä voidaan tulkita toimittajien näkemyksiksi vammaisuudesta tai niitä muokkaavaksi tekijäksi.

Aiempien tutkimusten mukaan ihmisten asenteet vammaisuutta kohtaan ovat yleisellä tasolla neutraaleja tai myönteisiä (de Boer, Pilj & Minnaert 2012; Gorecznya ym. 2011; Morin ym. 2013), joten myönteisen kuvauksen voidaan Slaterin (2007) spiraalimallin mukaan tulkita tuottavan edelleen myönteisempiä asenteita. Myös tämän tutkielman aineistossa kuvaukset vammaisuudesta rakentuivat yleisellä tasolla sävyiltään verraten myönteisiksi tai neutraaleiksi. Siksi yhteiskunnallisesti tuotettujen, julkisten uskomusten vammaisuudesta (ks. Daruwalla & Darcy 2005), joiden luojana myös sanomalehdet epäilemättä toimivat, voi tulkita muotoutuvan myönteisiksi. Tämä on myönteinen tulos, sillä kielteisten julkisten asenteiden on todettu olevan keskeinen este vammaisuuden hyväksymiselle (Barnes 1997).

Median vammaiskuvausten vaikuttaminen ihmisten asenteisiin ei kuitenkaan ole suoraa ja puhdasta. Mediasisällön valikointiin vaikuttavat muun muassa aiemmin omaksutut asenteet ja identiteetit (Slater 2007; Cappellan ym. 2015), joten ihmiset saattavat Helsingin Sanomien tekstejä lukiessaan keskittyä tietynlaisia merkityksiä sisältäviin vammaiskuvauksiin. Havaitusta myönteisestä kuvauksesta huolimatta on siis mahdollista, että ihmiset saattavat poimia myönteisistä ja kielteisistä kuvauksista vain jälkimmäiset, jotka vahvistavat heidän aiempia näkemyksiään.

Jatkotutkimus. Tutkielman tulokset herättävät uusia kiinnostavia kysymyksiä ja jatkotutkimusaiheita. Tässä aineistossa paikannettu diskurssi *Vammaisuus kompensoitavana ominaisuutena* ilmeni myös Hallerin (2012) tutkimuksessa, jossa vammaisurheilijoita havaittiin kuvattavan sankarillisina ja yli-inhimillisinä.

Sankaruusajattelu ei kuitenkaan ilmene pelkästään painetussa mediassa. Se heijastuu myös muun muassa Los Angelesissa kuluvana vuonna pidettyihin Special Olympics -kisoihin osallistuneiden suomalaisten vammaisurheilijoiden joukkueen nimeämissä Sisujengiksi. Myös vammaisten partiolaisten nimeäminen sisupartiolaisiksi ylläpitää ajatusta vammaisista henkilöistä erityisten vaikeuksien voittajina ja sisukkuuden osoittajina (ks. Suomen Partiolaiset 2015). Tämän vuoksi keskeisenä jatkotutkimusaiheena esitetään muiden suomalaisista vammaisurheilijoista kertovien tekstien vertaamista aineiston tekstiin. Näin on mahdollista selvittää, onko Hallerin (2012) ja tämän tutkielman havaintojen kaltaisen tapa puhua vammaisurheilijoista hallitsevin.

Aineiston tulkinta rajoittuu vain tietyntyyppisten yhteiskuntien kuvaamiseen ja toimittajien sanavalinnat vaikuttavat muodostuneeseen vammaiskuvaukseen. Myös aineistoon valikoidut teemat rajoittavat löydettyjä diskursseja. Teemoiltaan erilaisista teksteistä paikantuisi varmasti tämän työn diskurssien lisäksi muitakin mahdollisia. Toisaalta tässäkin teemoiltaan monipuolisessa aineistosta paikantui kaksi vallitsevaa diskurssia. Tämän vuoksi olisi mielenkiintoista tutkia enemmän vammaisuutta käsitteleviä tekstejä, jotta huomattaisiin paikantuisivatko diskurssit *Vammaisuus yhteiskunnallisten normien haastamisena* ja *Vammaisuus toiseutena* teksteistä niiden erilaisista teemoista huolimatta.

LÄHTEET

- Ainsworth, S. & Hardy, C. 2004. Critical Discourse Analysis and Identity: Why Bother? *Critical Discourse Studies*, 1 (2), 225–259.
- Anastasiou, D. & Kauffman, J. M. 2011. A Social Constructionist Approach to Disability: Implications for Special Education. View Profile. *Exceptional Children*, 77 (3), 367–384.
- Auslander, G. & Gold, N. 1999. Disability Terminology in the Media: A Comparison of Newspaper Reports in Canada and Israel. *Social Science and Medicine*, 48 (10), 1395–1405, United Kingdom.
- Bandura, A. 2001. Social Cognitive Theory of Mass Communication. *Media Psychology*. 3 (3), 265–299.
- Barnes, C. 1997. A Legacy of Oppression: A History of Disability in Western Culture. In L. Barton & M. Oliver (eds.), *Disability Studies: Past, Present and Future*. Leeds: The Disability Press, 3–24.
- Bond, B. 2013. Physical Disability on Children's Television Programming: A Content Analysis. *Early Education and Development*, 24 (3), 408–418, Routledge.
- Briant, E., Watson, N. & Philo, G. 2013. Reporting Disability in the Age of Austerity: The Changing Face of Media Representation of Disability and Disabled People in the United Kingdom and the Creation of New 'folk devils'. *Disability & Society*, 28 (6), 874–889.
- Broberg, M. 2010. Expectations of and Reactions to Disability and Normality Experienced by Parents of Children with Intellectual Disability in Sweden. *Child: care, health and development*. Original article.
- Bryant, J. & Olive, M. 2008. *Media Effects: Advances in Theory and Research*. Routledge, New York, 3.
- Bucholtz, M. & Hall, K. 2005. Identity and Interaction: a Sociocultural Linguistic Approach. *Discourse Studies* 7 (4–5), 585–614.
- Cairns, B. & McClatchey, K. 2013. Comparing Children's Attitudes Towards Disability. *British Journal of Special Education*, 40 (3), 124–129.
- Cappella, J., Kim, H., Albarracín, D. 2014. Selection and Transmission Processes for Information in the Emerging Media Environment: Psychological Motives and Message Characteristics. *Media Psychology*. 18 (3), 396–424.

- Charlton, J. I. 1998. *Nothing about Us, Without Us: The Dialectics of Disability Oppression and Empowerment*. University of California.
- Chen, C-H., Hsu, K-L., Shu, B-C. & Fetzer, S. 2012. The Image of People with Intellectual Disability in Taiwan newspapers. *J Intellect Dev Dis*, 37 (1), 35-41, Informa Australia.
- Ciot, M-G. & van Hove, G. 2010. Romanian Approach to Media Portrayals of Disability. *Disability & Society*, 25 (5), 525-538, Routledge Journals/Taylor & Francis, Basingstoke UK, United Kingdom.
- Coles, S. & Scior, K. 2012. Public Attitudes Towards People with Intellectual Disabilities: A Qualitative comparison of White British and South Asian people. *Journal of Applied Research in Intellectual Disabilities*. 25 (2), 177-188.
- Cuskelly, M. & Bryde, R. 2004. Attitudes Towards the Sexuality of Adults with an Intellectual Disability: Parents, Support Staff, and a Community Sample. *Journal of Intellectual & Developmental Disability*, 29 (3), 255-264.
- Daruwalla, P. & Darcy, S. 2005. Personal and Societal Attitudes to Disability. *Annals of Tourism Research*, 32 (3), 549-570.
- Davidson, P. 1983. The Third-Person Effect in Communication. *Public Opinion Quarterly*, 47 (1), 1-15.
- Deal, M. 2003. Disabled People's Attitudes Toward Other Impairment Groups: a Hierarchy of Impairments, *Disability & Society*, 18 (7), 897-910.
- de Boer, A., Pijl, S. A. & Minnaert, A. 2012. Students' Attitudes Towards Peers with Disabilities: A Review of the Literature. *International Journal of Disability, Development and Education* 59 (4), 379-392.
- Fairclough, N. 1995. *Miten media puhuu*. Suom. Blom, Virpi & Hazard, Kaarina. Vastapaino, Tampere.
- Franco, D. G., Cardoso, J. & Neto, I. Attitudes Towards Affectivity and Sexuality of People with Intellectual Disability. *Sex Disability*, 30, 261-287.
- Goering, S. 2010. Revisiting the Relevance of the Social Model of Disability. *The American Journal of Bioethics*, 10 (1), 54-55.
- Goggin, G. & Newell, C. 2004. Uniting the Nation? Disability, Stem Cells, and the Australian media. *Disability & Society*, 19 (1), 47-60.
- Gorecznya, A., Bendera, E., Carusob, G. & Feinsteinb, C. 2011. Attitudes toward individuals with disabilities: Results of a recent survey and implications of those results. *Research in Developmental Disabilities*, 32 (5), 1596-1609.

- Gunther, A.; Perloff, R. & Tsfati, Y. 2007. Public Opinion and the Third-Person Effect, 184–191, SAGE.
- Gunther, A. & Storey, D. 2003. The Influence of Presumed Influence. *J. Commun*, 53 (2), 199-215, Blackwell Publishing Ltd.
- Hall, S. 1999. Identity. Suom. Mikko Lehtonen. Tampere: Vastapaino.
- Haller, B. 2012. The Place of New Media Analysis within Canadian Disability Studies. *Canadian Journal of Disability Studies*, 1 (2), 43–74.
- Haller, B., Dorries, B. & Rahn, J. 2006. Media Labeling Versus the US Disability Community Identity: a Study of Shifting Cultural Language. *Disability & Society*, 21 (1), 61–75, Routledge.
- Hassanein, E. 2015. Inclusion, Disability and Culture. In *Studies in Inclusive Education*. Rotterdam: Sense Publishers.
- Hein, S., Grumm, M. & Fingerle, M. 2011. Is Contact with People with Disabilities a Guarantee for Positive Implicit and Explicit Attitudes? *European Journal of Special Needs Education*, 26 (4), 509–522, Routledge.
- Henry, D., Keys, C., Jopp, D. & Palcazar, F. 1996. The Community Living Attitudes Scales, Mental Retardation Form: Development and Psychometric properties. *Mental Retardation* 34 (3), 149–158.
- Heracleous, L. 2004. Interpretivist Approaches to Organizational Discourse, teoksessa D. Grant, C. Hardy, C. Oswick & L. Putnam (Eds.), *The SAGE Handbook of Organizational Discourse*. London: SAGE, 175–193.
- Hodkinson, A. 2012. Inclusive Education and the Cultural Representation of Disability and Disabled People Within the English Education System: the Influence of Electronic Media in the Primary School. *Journal of Research in Special Educational Needs*, 12 (4), 252–262, Blackwell Publishing Ltd.'
- Horner-Johnson, W., Keys, C., Henry, D., Yamaki, K., Oi, F., Watanabe, K., Shimada, H. & Fugjimura, I. 2002. Attitudes of Japanese Students Towards People with Intellectual Disability. *Journal of International Disability research*. 46 (5), 365–378.
- Hughes, B. & Paterson, K. 1997. The Social Model of Disability and the Disappearing Body: Towards a Sociology of Impairment. *Disability & Society* 12 (3), 325–340.
- Hurst, R. 2003. The International Disability Rights Movement and the ICF. *Disability & Rehabilitation* 25 (11–12), 572–576.
- Jauhiainen, M. 2000. Labels of Difference, Voices of Dignity A Discourse Analytic Study of Representations of Disabled People in British Newsprint

- Media. A pro Gradu Thesis, University of Jyväskylä, Department of English.
- Jokinen, A. & Juhila, K. 1999. Diskurssianalyttisen tutkimuksen kartta. Teoksessa A. Jokinen, K. Juhila & E. Suoninen (toim.) Diskurssianalyysi liikkeessä. Tampere: Vastapaino, 54–97.
- Jokinen, A., Juhila, K. & Suoninen, E. 1993. Diskursiivinen maailma: teoreettiset lähtökohdat ja analyttiset käsitteet. Teoksessa Arja Jokinen, Kirsi Juhila & Eero Suoninen (toim.) Diskurssianalyysin aakkoset. Tampere: Vastapaino, 17–47.
- Jones, S. & Hardwood, V. 2009. Representations of Autism in Australian Print Media. *Disability & Society*, 24 (1), 5-18.
- Juhila, K. & Suoninen, E. 1999. Kymmenen kysymystä diskurssianalyysistä. Teoksessa A. Jokinen, K. Juhila & E. Suoninen (toim.) Diskurssianalyysi liikkeessä. Tampere: Vastapaino, 233–252.
- Kam, D. & Wong, P. 2008. Do Contacts Make a Difference? The Effects of Mainstreaming on Student Attitudes Toward People with Disabilities. *Research in Developmental Disabilities*, 29 (1), 70–82.
- Kauhanen, A.-L. 2011. Elämä edessä. Helsingin Sanomat. [viitattu 6.6.2015]
<http://www.hs.fi/paivanlehti/arkisto/El%C3%A4m%C3%A4n+vaikein+valinta/aaHS20110130SI1VS01dtj?src=haku&ref=arkisto%2F>
- Konttinen, J. 2011. Elämän vaikein valinta. Helsingin Sanomat. [viitattu 6.6.2015]
<http://www.hs.fi/paivanlehti/arkisto/El%C3%A4m%C3%A4+edess%C3%A4/aaHS20110220SI1VS01rhn?src=haku&ref=arkisto%2F>
- Krahé, B. & Altwasser, C. 2006. Changing Negative Attitudes Towards Persons with Physical Disabilities: an Experimental Intervention. *Journal of Community & Applied Social Psychology*, 16 (1), 59–69.
- Lam, C. S., Tsang, H., Chan, F., & Corrigan, P. W. (2006). Chinese and Perspectives on Stigma. *Rehabilitation Education* 20, 269–279.
- Landsman, G. 2005. Mothers and Models of Disability. *Journal of Medical Humanities*, 26 (2/3).
- Lawrence, B. 1991. Self-concept Formation and Physical Handicap: Some Educational Implication for Integration. *Disability, Handicap and Society*, 6 (2), 139–146.

- Leppänen, M. 2010. Tiukka mutta ei haudanvakava. [viitattu 6.6.2015]
<http://www.hs.fi/paivanlehti/arkisto/Tiukka+mutta+ei+haudanvakava/aaHS20100113SI1HU012uz?src=haku&ref=arkisto%2F>
- LoBianco, A. & Sheppard-Jones, K. 2007. Perceptions of Disability as Related to Medical and Social Factors. *Journal of Applied Social Psychology*, 37 (1), 1-13.
- Mattsson, J. 2010. Miten kehitysvammaisuudesta uutisoidaan? Kehitysvammaisten esittäminen Aamulehdessä vuosina 2007–2008.
- McMahon, B., West, S., Lewis, A., Armstrong, A. & Conway, J. 2004. Hate Crimes and Disability in America. *Rehabilitation Counseling Bulletin*, 47 (2), 66–75.
- McManus, J., Feyes, K. & Saucier, D. 2011. Contact and Knowledge as Predictors of Attitudes Toward Individuals with Intellectual Disabilities. *Journal of Social and Personal Relationships*, 28 (5), 579–590.
- Mefford, H. C., Batshaw, M. D. & Hoffman, E. P. 2012. Genomics, Intellectual Disability, and Autism. *The New England Journal of Medicine*. 366, 733–743.
- Morin, D., Rivard, M., Crocker, A. G., Boursier, C. P. & Caron, J. 2013. Public Attitudes Towards Intellectual Disability: a Multidimensional Perspective. *Journal of Intellectual disability research*, 57, 3279–3292.
- Mänttari, A. 2013. Vammaisuus ei estä vanhemmuutta. *Helsingin Sanomat* [viitattu 6.6.2015]
<http://www.hs.fi/paivanlehti/elama/Vammaisuus+ei+est%C3%A4+vanhemmuutta/a1362546158630?src=haku&ref=arkisto%2F>
- Mänttari, A. 2014. Isän työtapaturma aiheutti aivovamman – koko perheen elämä meni uusiksi. *Helsingin Sanomat*. [viitattu 6.6.2015]
<http://www.hs.fi/paivanlehti/elama/Is%C3%A4n+ty%C3%B6tapaturma+aiheutti+aivovamman++koko+perheen+el%C3%A4m%C3%A4+meni+uusiksi/a1358952492118?src=haku&ref=arkisto%2F>
- Oliver, M. 1996. *Understanding Disability: From Theory to Practice*. Basingstoke: Macmillan.
- Oliver, M. & Barnes, C. 2010. Disability Studies, Disabled People and the Struggle for Inclusion. *British Journal of Sociology of Education*, 31 (5), 547–560.
- Ouellette-Kuntz, H., Burge, P., Brown, H. & Arsenaault, E. 2010. Public Attitudes Towards Individuals with Intellectual Disabilities as Measured by the Concept of Social Distance. *Journal of Applied Research in Intellectual Disabilities*, 23 (2), 132–142, Blackwell Publishing Ltd.

- Palad, Y., Barquia, H. Flores, D., Gratil, A. N., Padilla, L. & Ramel, J. M. 2015. Scoping Review on Instruments Measuring Attitudes Towards Disability and Persons with Disability. *Physiotherapy*, 101 (1), e1166.
- Patton, M. 2002. *Qualitative Research and Evaluation Methods*. 3rd edition. Thousand Oakes (CA): Sage.
- Petalas, M., Hastings, R., Dowey, A. & Deirdre, R. 2009. "I Like That He Always Shows Who He Is": The Perceptions and Experiences of Siblings with a Brother with Autism Spectrum Disorder. *International Journal of Disability, Development and Education*, 56 (4), 381–399.
- Phillips, S. 2012. Representations of Disability in Print News Media in Post-socialist Ukraine. *Disability & Society*, 27 (4), 487–502.
- Phillips, N. & Hardy, C. 2002. *Discourse Analysis: Investigating Processes of Social Construction*. Sage University Papers Series on Qualitative Research Methods, 50. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Pietikäinen, S. & Mäntynen, A. 2009. *Kurssi kohti diskurssia*. Vastapaino: Tampere.
- Pynnönen, A. 2013. *Diskurssianalyysi: tapa tutkia, tulkita ja olla kriittinen*. Working paper / Jyväskylä University. School of Business and Economics 379.
- Ravaud, J.-F. & Stiker, H.-J. 2001. Inclusion/exclusion: An Analysis of Historical and Cultural Meanings. Teoksessa Gary L. Albrecht, Katherine D. Seelman & Michael Bury (toim.), *Handbook of Disability Studies*. Thousand Oaks: Sage, cop, 490–512.
- Reichman, N., Corman, H. & Noonan, K. 2007. Impact of Child Disability on the Family. *Matern Child Health*, 12, 679–683.
- Remes, L. 2006. Diskurssianalyysin perusteet. Teoksessa J. Metsämuuronen (toim.) *Laadullisen tutkimuksen käsikirja*. Jyväskylä: Gummerus.
- Riddle, C. A. 2012. Defining Disability: Metaphysical not Political. *Med Health Care and Philos* 16, 377–384.
- Roberts, E., Bourne, R. & Basden, S. 2013. The Representation of Mental Illness in Bermudian Print Media, 1991–2011. *PS*, 64 (4), 388–391, American Psychiatric Publishing.
- Rodan, D., Ellis, K. & Lebeck, P. 2014. *Cultural Politics of Media and Popular Culture: Disability, Obesity and Ageing: Popular Media Indentifications*. Ashgate Publishing Ltd.

- Sainio, S. 2004. Toimintakyvyttömiksi kytketyt: vammaisuuden artikulaatiot Aamulehdessä, Helsingin Sanomissa, Ilta-Sanomissa ja Turun Sanomissa keväällä 2003. 2004, Tampere.
- Samsel, M. & Perepa, P. 2013. The Impact of Media Representation of Disabilities on Teachers' Perceptions. *Support for Learning*, 28 (4), 138–145.
- Sanoma Media Finland. 2005. [luettu 3.5.2015]
http://media.sanoma.fi/Helsingin_Sanommat
- Saraste, H. 2012. Vammaiset uskovat muutokseen. Helsingin Sanomat. [viitattu 6.6.2015]
<http://www.hs.fi/paivanlehti/ihtiset/Vammaiset+uskovat+muutokseen/a1348457814819?src=haku&ref=arkisto%2F>
- Sayres, L., Allyse, M., Goodspeed, T. A. & Cho, M. 2014. Demographic and Experiential Correlates of Public Attitudes towards Cell-Free Fetal DNA Screening. *J Genet Counsel*, 23, 957–967.
- Scior, K. 2011. Public Awareness, Attitudes and Beliefs Regarding Intellectual Disability: A systematic Review. *Research in Developmental Disabilities*, 32 (6), 2164–2182.
- Scior, K., Kan, K., McLoughlin, A. & Sheridan, J. 2010. Public Attitudes Towards People with Intellectual Disabilities: A Cross-cultural Study. *Intellectual and Developmental Disabilities* 48 (4), 278–289.
- Scully, J. L. 2008. Disability and Genetics in the Era of Genomic Medicine. *Science and Society*, 9, 797–802.
- Seewooruttun, L. & Scior, K. 2014. Interventions Aimed at Increasing Knowledge and Improving Attitudes Towards People with Intellectual Disabilities Among Lay People. *Research in Developmental Disabilities*. 35 (12), 3482–3495.
- Shakespeare, T. 1994. Cultural Representation of Disabled People: Dustbins for Disavowal? *Disability & Society* 9 (3), 283–299.
- Shakespeare, T. 2005. Review Article: Disability Studies Today and Tomorrow. *Sociology on Health & Illness*, 27 (1), 138–148.
- Shakespeare, T. 2006. *Disability Rights and Wrongs*. New York: Routledge.
- Shakespeare, T. & Watson, N. 1997. Defending the Social Model. *Disability & Society* 12 (2), 293–300.
- Shobana, M. & Saravanan, C. 2014. Comparative Study on Attitudes and Psychological Problems of Mothers towards Their Children with Developmental Disability. *East Asian Archives of Psychiatry* 24 (1), 16–22.

- Siltaoja, M. & Vehkaperä, M. 2011. Diskurssianalyysi johtamis- ja organisaatio- tutkimuksessa. Teoksessa A, Puusa & P, Juuti (toim.) Menetelmäviidakon raivaajat. Perusteita laadullisen tutkimuslähestymistavan valintaan. Hansaprint: Johtamistaidon opisto, 206–231.
- Slater, M. 2007. Reinforcing Spirals: The Mutual Influence of Media Selectivity and Media Effects and Their Impact on Individual Behavior and Social Identity. (Author abstract) (Report). *Communication Theory*, 17 (3), 281.
- Slater, M. 2015. Reinforcing Spirals Model: Conceptualizing the Relationship Between Media Content Exposure and the Development and Maintenance of Attitudes. *Media Psychology*. 18 (3), 370–395.
- Soffer, M., Rimmerman, A., Blank, P. & Hill, E. 2010. Media and the Israeli Disability Rights Legislation: Progress or Mixed and Contradictory Images. *Disability & Society*, 25 (6), 687–699, Routledge Journals/Taylor & Francis, Basingstoke UK, United Kingdom.
- Suomen Partiolaiset. 2015. [viitattu 12.9.2015] <http://toiminta.partio.fi/ohjelman-tuki/sisupartio>
- Suoninen, E. 1999. Näkökulma sosiaalisen todellisuuden rakentumiseen. Teoksessa Arja Jokinen, Kirsi Juhila & Eero Suominen (toim.) Diskurssianalyysi liikkeessä. Jyväskylä: PS-kustannus, 17–36.
- Syrjälä, A. 2014. Anja Snellman häpesi outoa siskoaan: ”Sisko oli minun armoillani.” *Helsingin Sanomat*. [viitattu 6.6.2015] <http://www.hs.fi/paivanlehti/elama/Anja+Snellman+h%C3%A4pesi+outoa+siskoaan+Sisko+oli+minun+armoillani/a1380699717359?src=haku&ref=arkisto%2F>
- Taleporos, G. & McCabe, M. P. 2002. Body Image and Physical Disability – Personal Perspectives. *Social Science & Medicine*, 54, 971–980.
- Tal-Or, N., Cohen, J., Tsfati, Y. & Gunther, A. 2010. Testing Causal Direction in the Influence of Presumed Media Influence. *Communication Research*, 37 (6), 801–824.
- Thomas, C. 2004. How is Disability Understood? An examination of sociological approaches. *Disability & Society* 19 (6), 569–583.
- Thomas, R. 2009. Critical Management Studies on Identity: Mapping the Terrain. Teoksessa M. Alvesson, T. Bridgman & H. Willmott (Eds.) *The Oxford Handbook of Critical Management Studies*. Oxford: Oxford University Press, 166–185.

- Thoreau, E. 2006. Ouch!: An Examination of the Self-Representation of Disabled People on the Internet. *Journal of Computer-Mediated Communication*, 11 (2), 442–468, Blackwell Publishing Inc.
- Vehmas, S. 1999. Discriminative Assumptions of Utilitarian Bioethics Regarding Individuals with Intellectual Disabilities. *Disability & Society* 14 (1), 37–52.
- Vehmas, S. 2001a. Etiikka erityiskasvatuksen ja vammaistutkimuksen perustana. Teoksessa Markku Jahnukainen (toim.) *Lasten erityishuolto ja -opetus Suomessa*. Helsinki: Lastensuojelun keskusliitto, 364–375.
- Vehmas, S. 2001b. Vammaisuuteen liittyvien rajoitteiden vähentäminen – yksilöön ja yhteisöön kohdistettavien toimenpiteitten moraalinen oikeutus. Teoksessa Tarja Ladonlahti, Aimo Naukkarinen & Simo Vehmas (toim.) *Poikkeava vai erityinen? Erityispedagogiikan monet ulottuvuudet*. Jyväskylä; PS-kustannus, 103–122.
- Vehmas, 2005. *Vammaisuus: johdatus historiaan, teoriaan ja etiikkaan*. Helsinki: Gaudeamus.
- Vilchinsky, N., Werner, S. & Findler, L. 2010. Gender and Attitudes Toward People Using Wheelchairs: A Multidimensional Perspective. *Rehabilitation Counseling Bulletin* 53 (3), 163–174.
- von Herzen, A. 2014. Maalipallon lempeä kauhukakara. Lähes sokea Erkki Miinana kuuntelee, ketä vastustajaa kannattaa ärsyttää. *Helsingin Sanomat*. [viitattu 6.6.2015]
<http://www.hs.fi/paivanlehti/urheilu/Maalipallon+lempe%C3%A4+kauhukakara/a1404015127595?src=haku&ref=arkisto%2F>
- Wilkinson, P. & McGill, P. 2009. Representation of People with Intellectual Disabilities in a British Newspaper in 1983 and 2001. *Journal of Applied Research in Intellectual Disabilities*, 22 (1), 65–76, Wiley-Blackwell.
- Wilson, M. & Scior, K. 2014. Attitudes Towards Individuals with Disabilities as Measured by the Implicit Association Test: A Literature Review. *Research in Developmental Disabilities*, 35 (2), 294–321.
- Winkelman, W., Missmer, S., Myers, D. & Ginsburg, E. 2015. Public Perspectives on the Use of Preimplantation Genetic Diagnosis. *J Assist Reprod Genet*, 32, 665–675.
- Werner, S., Corrigan, P., Ditchman, N. & Sokol, P. 2012. Stigma and Intellectual Disability: A Review of Related Measures and Future Directions. *Research in Developmental Disabilities* 33, 748–765.
- WHO. 2015. International Classification of Diseases. [luettu 15.6.2015]
<http://www.who.int/classifications/icd/en/>

- Wood, L. & Kroger, R. 2000. *Doing Discourse Analysis: Methods for Studying Action in Talk and Text*. SAGE: London.
- Yazbeck, M.; McVilly, K. & Parmenter, T. 2004. Attitudes Toward People with Intellectual Disabilities: An Australian Perspective. *Journal of Disability Policy Studies*, 15 (2), 97-111.
- Ye, S.; Lijiang, S. & Zhongdang, P. 2008. On the Behavioral Component of the Third-Person Effect Communication Research, 35 (2), 257-278.